

INVESTGR
ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1°
FORUM
3.7.2018
Hilton Athens

**ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΞΕΝΕΣ
ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

«Μπορεί η Ελλάδα και υπό ποιες προϋποθέσεις να καταστεί ελκυστικός προορισμός για τις άμεσες ξένες επενδύσεις;». Αυτό, νομίζω, είναι ένα από τα πιο κρίσιμα ερωτήματα της τρέχουσας περιόδου, αλλά και των επόμενων ετών.

Με άλλα λόγια, τι πρέπει να κάνει η πολιτεία, ώστε να βοηθήσει τα στελέχη των ξένων πολυεθνικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, να πείσουν τα κεντρικά γραφεία των εταιρειών τους να συμπεριλάβουν και την Ελλάδα στον χάρτη των πιθανών επενδυτικών τους επιλογών.

Τα στελέχη των ξένων πολυεθνικών εταιρειών έβαλαν πλάτη τα δύσκολα αυτά χρόνια της κρίσης για να κρατήσουν όρθιες τις εταιρείες τους και τις θέσεις εργασίας. Κάποιες δεν δίστασαν να επενδύσουν, θέλοντας με αυτόν τον τρόπο να δείξουν την εμπιστοσύνη τους στην ελληνική οικονομία και τις προοπτικές της.

Παρά την πρόοδο που έχει υπάρξει, αποτελεί, ωστόσο, κοινό τόπο ότι απομένουν πολλά ακόμη να γίνουν, ώστε να βελτιωθεί η ελκυστικότητα της Ελλάδας ως επενδυτικού προορισμού.

Το κείμενο που κρατάτε στα χέρια σας φιλοδοξεί να αποτελέσει κάτι σαν τη «διακήρυξη», το «μανιφέστο» των ξένων πολυεθνικών εταιρειών στην Ελλάδα ως προς το δέον γενέσθαι σχετικώς με το επενδυτικό πλαίσιο στη χώρα.

Η «ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» βασίστηκε στις θέσεις και προτάσεις των επικεφαλής ξένων πολυεθνικών εταιρειών στην Ελλάδα. Την επιστημονική ευθύνη σύνταξης του κειμένου είχε ο Καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, κ. Γιώργος Παγουλάτος, στον οποίο οφείλω θερμότητες ευχαριστίες.

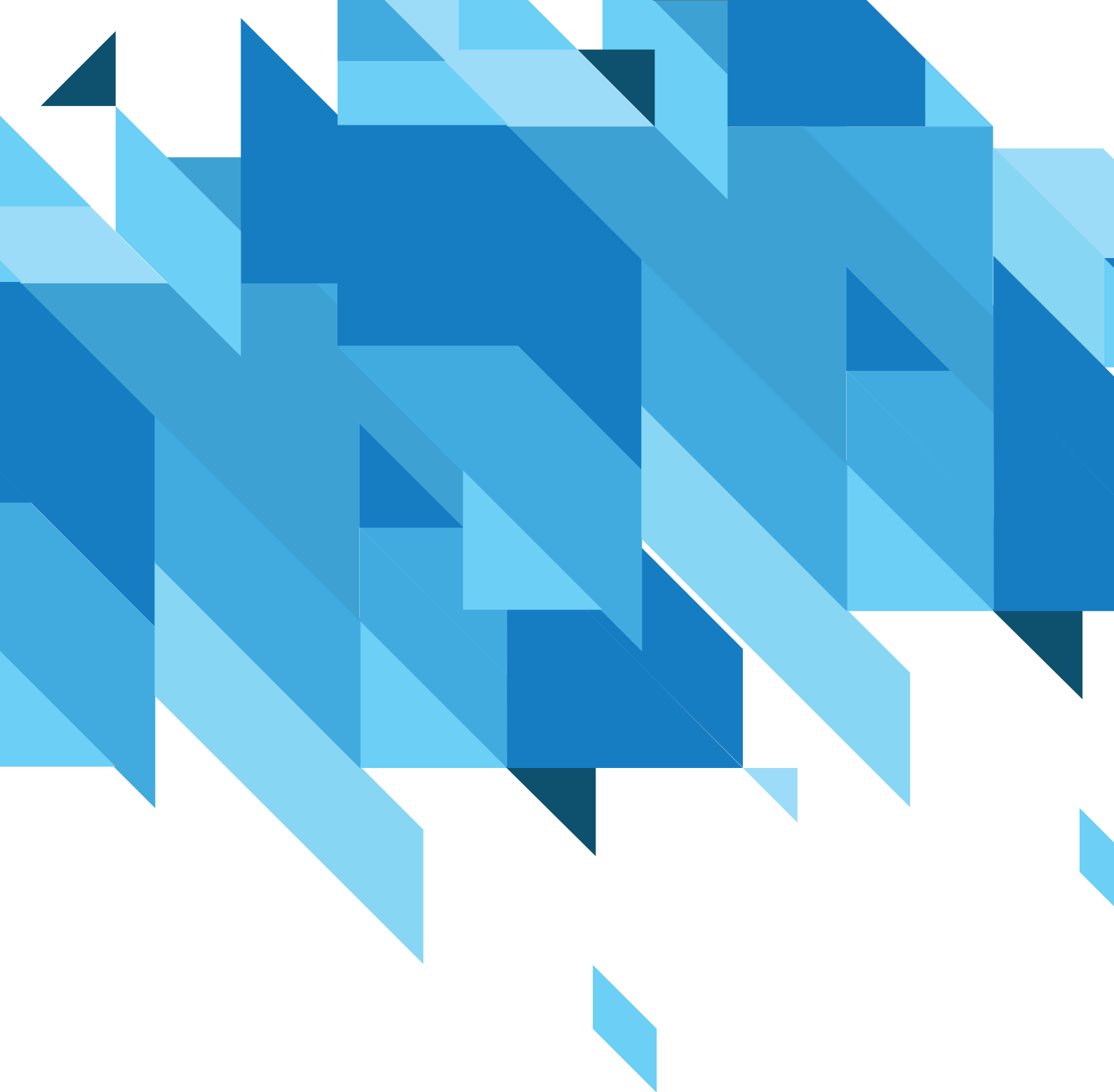
Αμέσως μετά την παρουσίασή της στο 1ο FORUM 2018 «InvestGR – ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ θα σταλεί στην Κυβέρνηση, στα Κόμματα, στη Βουλή των Ελλήνων, σε φορείς στην Ελλάδα και στην Ε.Ε. και στα ΜΜΕ.

Το σχέδιό μας είναι να επαναλαμβάνεται η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ κάθε χρόνο, ώστε να διασφαλιστεί η παρακολούθηση σε βάθος χρόνου και η σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια ως προς το «τι έγινε και τι δεν έγινε». Ένα στοιχειώδες follow – up, με άλλα λόγια, ώστε να αποδίδεται όπου δει και ο έπαινος και ο ψόγος...

Ανδρέας Γιαννόπουλος

Ιδρυτής «InvestGR – ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Εισαγωγή

Αποφοιτώντας από το 3ο Μνημόνιο, η ελληνική οικονομία έχει μπροστά της ένα θετικό και ελκυστικό αφήγημα προς ενεργοποίηση. Είναι μια οικονομία που βγαίνει από τη Μεγάλη Ύφεση έχοντας κάνει μια τεράστια προσαρμογή, εξαλείφει το διπλό έλλειμμα, υιοθετήσει πολλές μεταρρυθμίσεις τα τελευταία 8 χρόνια (έστω κι αν πολλές παραμένουν στα χαρτιά). Μια οικονομία «αναδύομενη» ξανά, δεμένη σε ισχυρό νόμισμα, με το Grexit εκτός ορατού ορίζοντα. Με πολλά υποτιμημένα, περιουσιακά στοιχεία, με υπερπροσφορά φθηνού καταρτισμένου δυναμικού. Μια οικονομία στην αρχή της κυκλικής ανάκαμψης, που κραυγάζει για επενδυτικές ευκαιρίες. Αυτή είναι η θετική εικόνα.

Όμως υπάρχουν και τα δυσμενή δεδομένα. Ένα περιοριστικό δημοσιονομικό πλαίσιο. Η συρρίκνωση της απασχόλησης, που επιτείνεται από την ταχεία γήρανση του πληθυσμού. Είναι επίσης η μεγάλη επενδυτική υστέρηση και συρρίκνωση του φυσικού κεφαλαίου, από τη μαζική αποεπένδυση τα προηγούμενα χρόνια. Από 24% προ-κρίσης, οι επενδύσεις έχουν καταρρεύσει στο 12% ΑΕΠ.

Τέτοια υστέρηση επενδύσεων δεν μπορεί να καλυφθεί από τις επενδύσεις του δημόσιου τομέα. Η εγχώρια αποταμίευση έχει μειωθεί δραματικά, και οι τράπεζες θα αδυνατούν να χρηματοδοτήσουν την οικονομία για πολλά χρόνια. Αυτό σημαίνει ότι η χώρα έχει επείγουσα ανάγκη να προσελκύει ξένα κεφάλαια, πολλαπλάσιες από ό,τι σήμερα άμεσες ξένες επενδύσεις, για όλα τα επόμενα χρόνια. Παρότι οι ξένες επενδύσεις βαίνουν αυξανόμενες (κυρίως χάρη στις αποκρατικοποιήσεις), υπολείπονται ακόμα έναντι της ΕΕ.

Ο ρυθμός αύξησης της παραγωγικότητας στο παρελθόν υπήρξε από τους χαμηλότερους στην Ευρωζώνη. Αυτό συναρτάται με τη δομή της ελληνικής οικονομίας: χαμηλή εξωστρέφεια, κυριαρχία των μη εμπορεύσιμων κλάδων. Αυτό έχει αρχίσει να αλλάζει, αλλά οι ρυθμοί είναι ακόμα βραδείς. Το μερίδιο των εξαγωγών ξεκίνησε πολύ χαμηλά για να φτάσει το 33% του ΑΕΠ. Σημαντική βελτίωση, αλλά μικρότερη από της Πορτογαλίας ή της Ισπανίας, και χαμηλότερη εκείνης που χρειάζεται η οικονομία για να μπορεί να προσθέτει εισόδημα παράγοντας περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες για τη διεθνή ζήτηση. Το πολύ μικρό μέγεθος ελληνικών επιχειρήσεων επίσης συμβάλλει αρνητικά.

Χρειαζόμαστε επομένως μεγαλύτερες επιχειρήσεις, και περισσότερες πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η εγκατάστασή τους, ως ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα, μπορεί να συμβάλει στο να μειωθεί το επενδυτικό κενό της οικονομίας. Ο διεθνής χαρακτήρας τους συμβάλλει στην αποτελεσματική διασύνδεση της ελληνικής οικονομίας με τα αναγκαία διεθνή δίκτυα και τις παγκόσμιες αλυσίδες παραγωγής. Οι ξένες επιχειρήσεις εισάγουν πολύτιμη τεχνογνωσία και καινοτόμες πρακτικές, ενισχύουν την παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλουν στη συνολική αναβάθμισή της και την αύξηση των εισοδημάτων.

Μια ισχυρή παρουσία διεθνών επιχειρήσεων είναι αναγκαία για να μπορέσει η οικονομία να υπερκεράσει δομικές παθογένειες και αρνητικές τάσεις, ενισχύοντας επίσης τη ζήτηση για μεταρρυθμίσεις. Όχι μειώσεις μισθών και μέτρα λιτότητας, αλλά μεταρρυθμίσεις που αυξάνουν την παραγωγικότητα κεφαλαίου και εργασίας, και ενσωματώνουν την οικονομία στις παγκόσμιες αλυσίδες παραγωγής. Μια απλή ανάγνωση των διεθνών δεικτών ανταγωνιστικότητας (World Economic Forum, World Bank) υποδεικνύει τις θεσμικές και ρυθμιστικές παρεμβάσεις που μπορούν να καταστήσουν τη χώρα ελκυστικό επιχειρηματικό προορισμό. Δεκάδες δείκτες επηρεάζουν καθοριστικά τις επενδυτικές αποφάσεις. Αυτοί πρέπει να συνθέσουν τους μεταρρυθμιστικούς στόχους του αναπτυξιακού προγράμματος της χώρας.

Η παρούσα έκθεση, οι διαπιστώσεις και προτάσεις που ακολουθούν, βασίστηκαν στις θέσεις και προτάσεις των επικεφαλής ξένων πολυεθνικών εταιρειών στην Ελλάδα. Πρόκειται για επιχειρήσεις που κάποια στιγμή στο παρελθόν μελέτησαν την ελληνική αγορά, διέκριναν ευκαιρίες μεγαλύτερες από τα εμπόδια, εμπιστεύθηκαν τη χώρα, και επένδυσαν σε αυτήν. Επομένως οι διαπιστώσεις και προτάσεις τους είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς συνθέτουν την διεθνή τεχνογνωσία με την εγχώρια εμπειρία.

Οι προτάσεις και διαπιστώσεις αυτές λειτουργούν ως υλικό ανατροφοδότησης της ελληνικής κυβέρνησης, των θεσμών, των πολιτικών και κοινωνικών εταίρων, με χρήσιμα συμπεράσματα. Θα μπορούσαν να κινητοποιήσουν παρεμβάσεις και μεταρρυθμίσεις για να καταστεί η ελληνική οικονομία ακόμα πιο ελκυστική, ακόμα πιο «επενδύσιμη». Τα ίδια τα στελέχη των ξένων πολυεθνικών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα αυτό περιμένουν: να μπορέσουν να πείσουν τα κεντρικά τους γραφεία ότι καλώς επένδυσαν και επενδύουν στη χώρα και, ακόμη περισσότερο, ότι μπορούν να συμπεριλάβουν την Ελλάδα στον χάρτη των αυριανών περαιτέρω επενδυτικών τους επιλογών.

Πόσες και πού; Η κατάσταση των ξένων επενδύσεων και πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα επίσημα στοιχεία της Eurostat (Inward Foreign Affiliates Statistics-FATS), 2.437 αλλοδαπές θυγατρικές (Foreign affiliates) δραστηριοποιούνταν στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας το 2015, εξαιρουμένου του χρηματοπιστωτικού και του ασφαλιστικού κλάδου, και απασχολούσαν 123.696 εργαζομένους. Εν προκειμένω, ως αλλοδαπές θυγατρικές ορίζονται οι επιχειρήσεις που, ενώ είναι εγκατεστημένες σε μία χώρα, ελέγχονται ή ανήκουν σε (πολυεθνικές) επιχειρήσεις με έδρα εκτός της χώρας αυτής. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι θυγατρικές αυτές ανήκουν στην πλειονότητά τους σε έναν μόνο επενδυτή ή σε ομάδα επενδυτών που ενεργούν από κοινού και κατέχουν πάνω από το 50% των κοινών μετοχών ή των δικαιωμάτων ψήφου.

Τον Ιανουάριο 2018, η ελληνική έκδοση του περιοδικού "Forbes» δημοσίευσε το σύνολο των επιχειρήσεων με κύκλο εργασιών άνω των €100 εκατ., με βάση τις δημοσιοποιημένες οικονομικές καταστάσεις μέχρι τον Δεκέμβριο 2017. Με βάση δική μας επεξεργασία των διαθέσιμων στοιχείων, διαπιστώνουμε ότι από τις 170 επιχειρήσεις που συμπεριελήφθησαν στη λίστα, 51 ανήκουν ή ελέγχονται από πολυεθνικές επιχειρήσεις οι οποίες κατέχουν μετοχικό κεφάλαιο (equity capital stake) τουλάχιστον 10% των κοινών μετοχών ή των δικαιωμάτων ψήφου.

Οι επιχειρήσεις αυτές καταγράφουν (έτος αναφοράς 2016) συνολικό τζίρο €11,2 δισ. Δραστηριοποιούνται, κατά σειρά μεγέθους, στους κλάδους των τηλεπικοινωνιών, σούπερ μάρκετ, ασφαλείων, φαρμάκων/καλλυντικών, μεταφορών, ηλεκτρικών συσκευών, ποτών, τροφίμων, υαλουργίας, συσκευασίας, καπνού, μη μεταλλικών ορυκτών, ένδυσης/υπόδησης, κατασκευών, ξυριστικών, πετρελαιοειδών, επίπλων/χαλιών/φωτιστικών, ενοικίασης αυτοκινήτων, επιβατηγού ναυτιλίας, συσκευών κινητής τηλεφωνίας, μεταφορικών μέσων και ανταλλακτικών, ανελκυστήρων, ηλεκτρολογικών υλικών, ιχθυοκαλλιέργειας και φαρμάκων/απορρυπαντικών. Αυτό είναι το προφίλ των μεγαλύτερων πολυεθνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Επενδυτικές ευκαιρίες και πλεονεκτήματα: η Ελλάδα ως επενδυτικός προορισμός

Η Ελλάδα, ως ένα από τα 19 κράτη - μέλη της ευρωζώνης, διαθέτει μια σειρά από βασικά πλεονεκτήματα ως προορισμός Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ). Ωστόσο, οι εισροές παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με άλλα ευρωπαϊκά και διεθνή κράτη. Αυτό οφείλεται κυρίως σε αδυναμίες της Ελλάδας να ανταγωνιστεί με επιτυχία διεθνώς άλλες χώρες προορισμού των ΑΞΕ, όπως αποτυπώνεται και στην κατάταξη της χώρας μας στην 67η θέση μεταξύ 190 χωρών στον δείκτη «ευκολίας επιχειρηματικής δραστηριότητας» της Παγκόσμιας Τράπεζας (2018).

Και αυτό παρά το ότι ορισμένες πρόσφατες υψηλού προφίλ ιδιωτικοποιήσεις από το ελληνικό κράτος προσέλκυσαν ξένα θεσμικά και στρατηγικά κεφάλαια και αύξησαν το ενδιαφέρον προς την Ελλάδα, επαναποθετώντας την στο χάρτη των διεθνών ΑΞΕ. Πράγματι, οι συνολικές εισροές ΑΞΕ του 2017 έφτασαν τα 3,6 δισ., έναντι 2,8 του 2016. Πρόκειται για την καλύτερη ετήσια επίδοση από την αρχή της κρίσης. Ωστόσο, τα συνολικά ποσοστά ΑΞΕ/ΑΕΠ παραμένουν σε ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα της Ευρωζώνης, πράγμα που υποδεικνύει τη μακρά απόσταση που πρέπει ακόμα να διανυθεί.

Γαλλία και Γερμανία είναι μακράν οι δυο χώρες προέλευσης των μεγαλύτερων εισροών ΑΞΕ κατά την περίοδο 2006-16. Το 87% των εισροών ΑΞΕ κατά την περίοδο 2006-16 αφορούσαν τον κλάδο των υπηρεσιών (χρηματοπιστωτικός τομέας, τηλεπικοινωνίες, real estate, εμπόριο, τουρισμός, logistics, κ.λπ.) και το υπόλοιπο 13% τον δευτερογενή τομέα (χημικά, φαρμακευτικά, διατροφή, ποτά).

Αρκετές μελέτες (McKinsey, EY, IOBE, ΚΕΠΕ κ.ά.) έχουν κατά καιρούς επισημάνει τομείς στους οποίους η χώρα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα, και θα μπορούσε να αναπτύξει επενδύσεις και να προσελκύσει ΑΞΕ. Στους τομείς αυτούς συμπεριλαμβάνονται, πέραν του τουρισμού και της ναυτιλίας, οι υποδομές, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ο αγροτοδιατροφικός κλάδος, το real estate, τα logistics, αλλά και η τεχνολογία πληροφορικής, ο φαρμακευτικός κλάδος, ο τομέας της υγείας και της φροντίδας ηλικιωμένων, η έρευνα και η ανώτατη εκπαίδευση.

Γιατί η Ελλάδα είναι ελκυστική για επενδύσεις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) (ICT)

1. Διαθεσιμότητα πτυχιούχων και επαγγελματιών στους τομείς της επιστήμης, τεχνολογίας, εφαρμοσμένης μηχανικής και μαθηματικών [επαγγέλματα STEM] συμπεριλαμβανομένης της επιστήμης υπολογιστών και της ηλεκτρονικής μηχανικής:
  - μεγάλος αριθμός ακαδημαϊκών ιδρυμάτων για προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές
  - υψηλά ποσοστά (35%-40%) πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ των νέων
  - δεκάδες χιλιάδες Έλληνες φοιτητές λαμβάνουν επίσης εκπαίδευση στο εξωτερικό, στη Δυτική Ευρώπη και σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ, αναζητώντας ευκαιρίες για εργασία στην Ελλάδα
2. Σχεδόν το σύνολο των αποφοίτων μιλούν Αγγλικά και/ή άλλες ξένες γλώσσες.
3. Καλή έως πολύ καλή υποδομή χώρας:
  - τηλεπικοινωνίες
  - αεροπορικές συνδέσεις
  - μέσα μαζικής μεταφοράς
  - σύγχρονοι χώροι γραφείων διαθέσιμοι σε ελκυστικές τιμές
  - διάφορες επιχειρηματικές υπηρεσίες
4. Ιδανικές καιρικές συνθήκες, για μετεγκατάσταση εκπαιρισμένων, εκδηλώσεις κ.λπ.
5. Ανταγωνιστικό εύρος μισθών για την αξία των υπηρεσιών που λαμβάνονται σε σύγκριση με τη Δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ:
  - μεταρρυθμισμένο εργατικό δίκαιο - αρκετά φιλελεύθερο για μια χώρα της ΕΕ
  - εύκολα εκπαιδευσιμο εργατικό δυναμικό, προσαρμόσιμο και σκληρά εργαζόμενο
  - ύπαρξη δεξαμενής διαθέσιμων πόρων λόγω, μεταξύ άλλων, της πολύ υψηλής ανεργίας των νέων και/ή των χαμηλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας
  - κουλτούρα εργασίας στον ιδιωτικό τομέα συμβατή με τη νοοτροπία και τα δυτικά/αμερικανικά πρότυπα
6. Κράτος - μέλος της ΕΕ από το 1981, με πολυάριθμα οφέλη για εταιρείες που δραστηριοποιούνται εντός ή εκτός Ελλάδος (έχει πλήρως ενσωματώσει το σύνολο του ευρωπαϊκού δικαίου στην εγχώρια έννομη τάξη, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων προστασίας προσωπικών δεδομένων)
7. Γεωγραφικά, ιστορικά και πολιτισμικά, σε μοναδική θέση για να εξυπηρετήσει διεθνείς αγορές, όπως:
  - Νοτιοανατολική Ευρώπη
  - Μέση Ανατολή
  - Αφρική
8. Αρκετά αναπτυγμένη αγορά ΤΠΕ επί δεκαετίες, σε όλους τους κλάδους (όπως οι τηλεπικοινωνίες, οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, ο δημόσιος τομέας, η βιομηχανία), με επαγγελματίες σωρευμένης εμπειρίας και διαθέσιμους στην αγορά εργασίας.

Τι είδους επενδύσεις σε Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ – ICT):

1. Κέντρα ανάπτυξης λογισμικού ιδιόκτητα, υπεργολαβίες ή κοινοπραξίες
2. Κέντρα έρευνας και ανάπτυξης (R&D)
3. High-Tech κέντρα αριστείας σε συγκεκριμένους τομείς κάθετων ειδικοτήτων (near-shore και off-shore)
4. Outsourcing Service Centers για International customer operations (είτε ενδοεταιρικές υπηρεσίες, είτε υπηρεσίες προς εξωτερικούς πελάτες)
5. Κέντρα διαχείρισης cloud
6. Τηλεφωνικά κέντρα τεχνικής υποστήριξης
7. Κέντρα εκπαίδευσης/κατάρτισης για πελάτες και εργαζόμενους

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα έχει κάνει σταθερά και αποφασιστικά βήματα, ιδίως με την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων των τριών προγραμμάτων προσαρμογής, για να αντιμετωπίσει τις αδυναμίες και ανεπάρκειές της ως προς την προσέλκυση ΑΞΕ. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης των βασικών πτυχών του οικοσυστήματος για την επιχειρηματική δραστηριότητα, όπως οι διοικητικές διαδικασίες, το ρυθμιστικό, νομικό και φορολογικό πλαίσιο, το ανθρώπινο και διανοητικό κεφάλαιο και οι υποδομές. Οι ειδικότεροι αυτοί τομείς αναλύονται στη συνέχεια.

Δημόσια διοίκηση, ρυθμιστικό πλαίσιο, γραφειοκρατία

Σειρά διεθνών εκθέσεων (όπως του World Economic Forum και της World Bank) συμπίπτουν στη διαπίστωση ότι η γραφειοκρατία, το ρυθμιστικό πλαίσιο, η λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, είναι ανάμεσα στους κορυφαίους αποτρεπτικούς παράγοντες για την πραγματοποίηση επενδύσεων και την επιχειρηματική λειτουργία στη χώρα μας. Και αυτό, παρά τις σημαντικές παρεμβάσεις και βελτιώσεις που έχουν συντελεστεί τα τελευταία χρόνια.

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που λειτουργούν στην Ελλάδα συμμερίζονται πλήρως τη διαπίστωση αυτή. Οι δυσλειτουργίες της γραφειοκρατίας και του ρυθμιστικού πλαισίου περιλαμβάνονται επίσης στερεότυπα σε όλες τις διεθνείς εκθέσεις για την ελληνική δημόσια διοίκηση εδώ και δεκαετίες.

Στο τελευταίο «Doing Business Report 2018» της World Bank, η Ελλάδα κατατάσσεται προτελευταία από τις 28 χώρες της ΕΕ, και 67η επί συνόλου 190 χωρών. Στην παρόμοια έκθεση του World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 2017-18, η Ελλάδα βρίσκεται σε ακόμα χειρότερη θέση στην κατάταξη, 87η επί συνόλου 137 χωρών.

Το πρόσφατο «Doing Business Report 2018» της World Bank κατατάσσει την Ελλάδα προτελευταία από όλες τις χώρες της ΕΕ, και 67η επί 190 χωρών. Σε όλα τα επιμέρους κριτήρια (επιβολή των συμβάσεων, αδειοδότηση, ηλεκτροδότηση, κατοχύρωση περιουσιακών δικαιωμάτων, ευκολία μεταβίβασης ακίνητης περιουσίας, κτηματολόγιο, τραπεζική χρηματοδότηση, πληρωμή φόρων, διασυνοριακό εμπόριο, αποδοτικότητα πτωχευτικής διαδικασίας), η Ελλάδα συνιστά τη χειρότερη ή μια από τις χειρότερες οικονομίες της ΕΕ για την πραγματοποίηση επιχειρηματικής δραστηριότητας. Όλα αυτά τα εμπόδια και οι δυσλειτουργίες επηρεάζουν αρνητικά το εύρος της επιχειρηματικότητας, τον δυναμισμό για επιχειρηματικές συνεργασίες και την όρεξη για νέες επενδύσεις. Πρέπει να θεθούν συστηματικά στο στόχαστρο εκτεταμένων και μακράς πνοής μεταρρυθμίσεων του κράτους και του ρυθμιστικού και κανονιστικού πλαισίου.

Προβλήματα:

Μερικά από τα μεγαλύτερα προβλήματα που παρουσιάζονται διαχρονικά στη δημόσια διοίκηση και επηρεάζουν αρνητικά την επιχειρηματική δράση είναι:

- Πολυνομία, χαμηλή ποιότητα, μεγάλη πολυπλοκότητα και αντιφατικότητα νομικού και ρυθμιστικού πλαισίου.
- Το κακό κανονιστικό πλαίσιο δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου και διαιωνίζει τη γραφειοκρατία. Θέτει εμπόδια εισόδου στην ελληνική αγορά, εις βάρος του ανταγωνισμού.
- Επικαλυπτόμενες αρμοδιότητες των φορέων του Δημοσίου.
- Η υπερβολική γραφειοκρατία, η αντιμετώπιση πολλαπλών και ασυντόνιστων μεταξύ τους δημόσιων υπηρεσιών αποθαρρύνει τις ιδιωτικές επενδύσεις.
- Σύνθετες και χρονοβόρες διαδικασίες στην αδειοδότηση για την εγκατάσταση και λειτουργία επιχειρήσεων.
- Αρκετά από τα αρχικά στάδια, όπως η αδειοδότηση ή η κατάθεση προσφορών, παραμένουν περίπλοκα και αδιαφανή. Πολλές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα έχουν επισημάνει διάχυτα συμπτώματα αδιαφάνειας και διαφθοράς στον δημόσιο τομέα.

- Η έλλειψη χωροταξικού πλαισίου εγκατάστασης επιχειρηματικών μονάδων δημιουργεί ανυπέρβλητα προβλήματα στη χρήση, στην αλλαγή χρήσης, στη μεταβίβαση υφισταμένων, αλλά και στην εγκατάσταση νέων μονάδων.
- Η νομοθεσία για τα επιχειρηματικά πάρκα είναι ελλιπής, οι υπουργικές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί, δημιουργούν περισσότερα προβλήματα από όσα επιλύουν. Για παράδειγμα, η διαδικασία είσπραξης των εισφορών (ένταξης στο σχέδιο πόλης) από τον φορέα υλοποίησης του πάρκου είναι δαιδαλώδης, με καθυστερήσεις που ξεπερνούν τα 2 και 3 έτη.

Προτάσεις:

- Δέσμευση του κράτους σε μια μακροπρόθεσμη στρατηγική που ανταποκρίνεται στις στρατηγικές ανάγκες του επενδυτή. Οι χώρες με υψηλές επιδόσεις στην προσέλκυση ΑΞΕ, έχουν υιοθετήσει αξιόπιστα και σαφή κανονιστικά πλαίσια, που εξαλείφουν τη ρυθμιστική αβεβαιότητα και αγωνία των επενδυτών.
- Θέσπιση μηχανισμών και υιοθέτηση πρακτικών καλής νομοθέτησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα έχει υιοθετήσει νομοθεσία για την «καλή νομοθέτηση» (το 2012), η οποία όμως ελάχιστα έχει κατορθώσει να επηρεάσει την ποιότητα του παραγόμενου νομοθετικού και ρυθμιστικού πλαισίου.
- Λήψη μέτρων ελάφρυνσης του διοικητικού/ρυθμιστικού βάρους των επιχειρήσεων.
- Επιμόρφωση/εκπαίδευση δημοσίων υπαλλήλων που εμπλέκονται σε τομείς ανάπτυξης/επιχειρηματικότητας.
- Έμφαση στη δημόσια λογοδοσία.
- Αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων στη Δημόσια Διοίκηση.
- Αυτοματοποίηση διαδικασιών.
- Υποχρέωση άμεσης απάντησης της Διοίκησης στα ερωτήματα των φορολογουμένων.
- Εισαγωγή της λογικής «one-in, one-out» για τους νέους κανονισμούς:
  - Περικοπή της γραφειοκρατίας με τη θέσπιση ενός κανόνα «one-in, one-out», σύμφωνα με τον οποίο δεν θα υιοθετείται καμία νέα ρύθμιση χωρίς περικοπή άλλου ρυθμιστικού εμποδίου σε μεγαλύτερο ποσοστό.
  - Ο κανόνας έχει εφαρμοστεί επιτυχώς στο Ηνωμένο Βασίλειο, με θετικές συνέπειες σε όλες τις κυβερνητικές υπηρεσίες και ρυθμιστικές αρχές που το έργο τους επιδρά στις επιχειρήσεις και οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών.
  - Επιπλέον, ο κανόνας θα μπορούσε να συμπληρωθεί με την ανάπτυξη ενός συστήματος όπου τα INS και OUTS των κανονισμών καταγράφονται και «πιστώνονται».
- Πελατοκεντρική δημόσια διοίκηση, δηλαδή επικεντρωμένη στην εξυπηρέτηση του συναλλασσόμενου: δημιουργία σε όλα τα υπουργεία και τις ρυθμιστικές αρχές ενός Help Desk, το οποίο θα είναι σε θέση να δίνει κατευθύνσεις στους διοικούμενους για τη διαχείριση των υποθέσεών τους.
- Ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και επέκταση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης μπορεί:
  - (α) να περιορίσει τη γραφειοκρατία, (β) να περιορίσει τη διαφθορά, περιορίζοντας εκ των πραγμάτων την εμπλοκή του ανθρώπινου παράγοντα.
- Συνεχής απλούστευση και ηλεκτρονικοποίηση της διαδικασίας αδειοδότησης. Για το ξεκίνημα μιας επιχείρησης, η εγγραφή στα μητρώα και αδειοδότηση πρέπει να είναι σαφής, απλή, ταχεία και φθηνή διαδικασία. Η μετάβαση σε ένα web-based σύστημα, διαθέσιμο σε ξένες γλώσσες και τουλάχιστον στα αγγλικά, είναι αναγκαία. Αρκετές χώρες με υψηλή βαθμολογία στο κριτήριο “Starting a Business” της World Bank, προσφέρουν ηλεκτρονική καταχώριση των επιχειρήσεων (Νέα Ζηλανδία, Αυστραλία, Σιγκαπούρη, Καναδάς). Η σχετική διεθνής εμπειρία θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο.

Παράδειγμα:

Η παραγωγή μπλίτη στην Ελλάδα απαγορευόταν μέχρι πρότινος βάσει νόμου του 1922! Μετά από αλληπάλληλα διαβήματα των ζυθοποιών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, δημοσιεύθηκε τον Ιούνιο 2018 η υπουργική απόφαση που καθορίζει τις προδιαγραφές για την παραγωγή και διάθεση ποτών από ζύμωση φρούτων. Ωστόσο, πλήθος παρόμοιων αναχρονιστικών ρυθμίσεων επιβιώνουν και αναμένουν την κινητοποίηση του επιχειρηματικού τομέα προκειμένου να καταργηθούν.

- Περιορισμός του προληπτικού ελέγχου και αντικατάστασή του με καταστατικό έλεγχο.
- Ορθή διαχείριση και αξιοποίηση των Big Data από τη Διοίκηση.
- Περιορισμός της πολυνομίας και κακονομίας. Εξειδικευμένοι υπάλληλοι της Διοίκησης να αναλάβουν την επανακωδικοποίηση της νομοθεσίας προς αυτή την κατεύθυνση.
- Συστηματική ανάπτυξη στελεχών που να είναι σε θέση να ασκήσουν δημόσιο management και να μπορούν «να μιλήσουν την ίδια γλώσσα» με τα στελέχη του ιδιωτικού τομέα.
- Διοίκηση ανθρώπινων πόρων σε στρατηγικό επίπεδο για τη Δημόσια Διοίκηση, με στρατηγική ανθρώπινων πόρων για την αξιολόγηση της ανώτερης διοίκησης.
- Υιοθέτηση των βέλτιστων διεθνών πρακτικών όσον αφορά την άρση εμποδίων στην αγορά σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, μέσα από μία δομημένη διαβούλευση.
- Πρωτοβουλίες καταπολέμησης της διαφθοράς, στοχευμένη βελτίωση των επιδόσεων στους σχετικούς δείκτες (World Bank, Διεθνής Διαφάνεια κ.λπ.).

Δικαιοσύνη και επίλυση διαφορών

Η επιβολή των συμβάσεων, δηλαδή η δυνατότητα αποτελεσματικής εφαρμογής του νόμου, τήρησης των συμφωνημένων, και δικαστικής διευθέτησης των διαφορών, είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδυτικές αποφάσεις. Στο πρόσφατο «Doing Business Report 2018» της World Bank, στο ειδικότερο κριτήριο της επιβολής των συμβάσεων (enforcing contracts), η Ελλάδα κατατάσσεται 131η επί συνόλου 190 χωρών. Είναι επίσης τελευταία στην ΕΕ ως προς τον συνολικό χρόνο για την οριστική επίλυση των δικαστικών διαφορών (1580 ημέρες). Η δεύτερη χειρότερη Σλοβενία χρειάζεται 1160 ημέρες. Σε 11 χώρες απαιτούνται κάτω από 500 ημέρες.

Η αδυναμία του συστήματος Δικαιοσύνης να προστατεύσει τα ιδιοκτησιακά και συμβατικά δικαιώματα, και οι τεράστιες καθυστερήσεις στην απονομή Δικαιοσύνης, λειτουργούν αποτρεπτικά στις ξένες επενδύσεις. Σύμφωνα με το 2017 Investment Climate Statement of the US Department of State, οι ξένες επιχειρήσεις αναφέρουν ότι τα ελληνικά δικαστήρια δεν συνιστούν πάντα αποτελεσματικό και αμερόληπτο καταφύγιο προστασίας. Είναι τεράστιες οι καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση φορολογικών, ποινικών και διοικητικών υποθέσεων. Μια από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις ανέφερε το παράδειγμα προσφυγής στο Διοικητικό Εφετείο Πειραιά από το 2013, για την οποία κατά τον χρόνο σύνταξης αυτής της μελέτης δεν είχε ακόμα προσδιορισθεί η δικάσιμος.

Τα τελευταία χρόνια, σημαντικές βελτιώσεις έχουν γίνει στο νομικό πλαίσιο για την δικαστική και εξωδικαστική επίλυση διαφορών, προς την κατεύθυνση της έγκαιρης, αποτελεσματικής και οριστικής επίλυσης των διαφορών και της επίτευξης ασφάλειας δικαίου. Οι παρεμβάσεις εστίαστηκαν ιδίως: (α) στη διαχείριση του προβλήματος ιδιωτικού χρέους και μη εξυπηρετούμενων δανείων, προκειμένου να προωθηθεί η εξυγίανση των ελληνικών τραπεζών, (β) στην απλούστευση των διαδικασιών αδειοδότησης για την εγκατάσταση επιχειρήσεων και την υλοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων. Στο πλαίσιο αυτό, υπό τα προγράμματα των Μνημονίων, έχουν γίνει σημαντικές τροποποιήσεις στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, την εξωδικαστική ρύθμιση οφειλών επιχειρήσεων και άλλα σημαντικά.

Όμως, η ταχεία “fast track” υιοθέτηση πολλών νομοθετικών μεταρρυθμίσεων κατά τα χρόνια της κρίσης, παρά τις πολλαπλές ωφέλειες όσον αφορά το περιεχόμενο των αλλαγών, είχαν και μια σημαντική παρενέργεια: συχνά διακυβεύθηκε η ποιότητα, συνέχεια, συμβατότητα και αποτελεσματικότητα των νέων νομοθετημάτων στο ευρύτερο νομοθετικό και θεσμικό τους πλαίσιο και την περιβάλλουσα νομική και δικαστική κουλτούρα.

Συγκεκριμένα, οι αλληπάληλες και συχνά ad hoc τροποποιήσεις της νομοθεσίας, η πυκνότητα της νομοθετικής πρωτοβουλίας, χωρίς προηγούμενη διαβούλευση ή ενδελεχή αξιολόγηση των πιθανών αποτελεσμάτων τους, οδήγησε σε σημαντικά ρυθμιστικά κενά ή αλληλεπικαλύψεις, αντιφάσεις και νομικές ασάφειες. Αυτές αφήνουν ευρύ περιθώριο ερμηνείας και άσκησης διακριτικής ευχέρειας από τη Διοίκηση και τα δικαστήρια, υπονομεύοντας τη νομική βεβαιότητα και πυροδοτώντας μακρές δικαστικές διαμάχες.

Προβλήματα:

- Η βραδεία απονομή Δικαιοσύνης, που οδηγεί πολλές φορές σε αρνησιδικία, έχει τεράστιο κόστος για τις επιχειρήσεις, αλλά και για τις αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας. Η σημαντική αργοπορία στην έκδοση αποφάσεων επηρεάζει αρνητικά και πολλές φορές ακυρώνει σημαντικές επενδύσεις, επιδεινώνοντας το επενδυτικό και επιχειρηματικό κλίμα.
- Το χαμηλό κόστος προσφυγής στη Δικαιοσύνη οδηγεί σε μεγάλο όγκο υποθέσεων που αναπόφευκτα καθυστερούν να εκδικαστούν. Επίσης, ένα «ποινικοποιημένο» επιχειρηματικό περιβάλλον αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα τόσο για την προσέλκυση ικανών ανώτατων στελεχών όσο και για τη λήψη επιχειρηματικών/επενδυτικών αποφάσεων.
- Η νέα νομοθεσία προβλέπει περιοριστικές προθεσμίες (για κατάθεση αγωγών, έκδοση δικαστικών αποφάσεων κ.λπ.), οι οποίες συχνά παραβιάζονται ως αποτέλεσμα της υπερφόρτωσης των δικαστηρίων.
- Σημαντικές τεχνολογικές και οργανωτικές αδυναμίες και έλλειψη διαλειτουργικότητας πληροφοριακών συστημάτων, τόσο στο επίπεδο της Διοίκησης όσο και των υποδομών των δικαστηρίων.
- Η μακρά «ουρά» υποθέσεων στα δικαστήρια εμποδίζει την εφαρμογή του νόμου και στρεβλώνει τα κίνητρα των φυσικών και νομικών προσώπων να συμμορφώνονται με τη νομοθεσία, δεδομένων των χαμηλών ποσοστών εφαρμογής (στη νομοθεσία περί πτώχευσης, ανταγωνισμού, φοροδιαφυγής κ.λπ.).
- Οι ανεπάρκειες της Διοίκησης στην παρακολούθηση και εφαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας έχει οδηγήσει στη μετακύλιση των υποχρεώσεων αυτών της Διοίκησης στις δικαστικές αρχές, σε μια προσπάθεια αύξησης των δημοσίων εσόδων, συχνά εις βάρος των διαδικαστικών και δικονομικών εγγυήσεων.

Προτάσεις:

- Επίσπευση της απονομής Δικαιοσύνης. «Justice delayed is justice denied»: η ταχεία απονομή Δικαιοσύνης, ειδικά έπειτα από ανώμαλη εξέλιξη συμβατικών συμφωνιών, συνιστά το θεμέλιο για την ασφάλεια δικαίου και συνακόλουθα για τη δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος για επενδύσεις.
- Αξιοποίηση των τεχνολογικών μέσων που προσφέρει η ψηφιακή εποχή.
- Θέσπιση κινήτρων και αντικινήτρων για τον περιορισμό της χρήσης ένδικων μέσων.
- Αποσυμφόρηση της Δικαιοσύνης, με ενίσχυση των μηχανισμών εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών. Δεν αρκεί απλώς η θεσμοθέτηση, αλλά και δημιουργία ουσιαστικών κινήτρων (carrots or sticks) που θα ενθαρρύνουν την επιλογή της εξωδικαστικής διευθέτησης από τα εμπλεκόμενα μέρη.
- Επιμόρφωση/εκπαίδευση δικαστικών υπαλλήλων.
- Ενίσχυση των δυνατοτήτων διοικητικής αναβάθμισης του μηχανισμού και των εσωτερικών διαδικασιών απονομής Δικαιοσύνης.
- Χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων κατά τα διάφορα στάδια μιας δίκης, η οποία, προς το παρόν, περιορίζεται (με σημαντικές καθυστερήσεις) στη δυνατότητα παρακολούθησης της πορείας μιας υπόθεσης και όχι σε όλες τις διαδικασίες.
- Συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση των δικαστών.

Παράδειγμα: Επιβολή προστίμων από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας

Πρόβλημα:

Το καθεστώς που διέπει τις εταιρείες παροχής υπηρεσιών φύλαξης και καθαρισμού, προβλέπει βαρύτατες συνέπειες για οποιαδήποτε εταιρεία εις βάρος της οποίας θα επιβληθούν τρία πρόστιμα από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ) μέσα σε χρονικό διάστημα δύο ετών. Οι συνέπειες αυτές περιλαμβάνουν: μη δυνατότητα συμμετοχής σε οποιονδήποτε δημόσιο διαγωνισμό, άμεση καταγγελία οποιασδήποτε υφιστάμενης σύμβασης με οποιαδήποτε αναθέτουσα αρχή δημόσιου διαγωνισμού και κήρυξης της εταιρείας έκπτωτης, άμεση καταγγελία οποιασδήποτε υφιστάμενης σύμβασης με οποιαδήποτε επιχείρηση του ιδιωτικού τομέα άνω των πενήντα εργαζομένων. Πρακτικά, δηλαδή, η επιβολή τριών προστίμων από το ΣΕΠΕ μέσα σε μια διετία (πολύ πιθανή, αφού οι χιλιάδες εργαζόμενοι των μεγάλων εταιρειών του κλάδου είναι διασκορπισμένοι σε όλη την επικράτεια, παρέχοντας υπηρεσίες σε εγκαταστάσεις τρίτων και επομένως δέχονται ελέγχους από το ΣΕΠΕ σχεδόν καθημερινά) επί της ουσίας θέτει εκτός αγοράς την εταιρεία στην οποία αυτά τα πρόστιμα θα επιβληθούν. Επί της ουσίας, ουδεμία δικαστική προστασία παρέχεται από το δικαιοσύνη μας σύστημα στην εταιρεία στην οποία αυτά τα πρόστιμα θα επιβληθούν. Ειδικότερα, η εκδίκαση προσφυγής κατά προστίμου από το ΣΕΠΕ, ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, κατά κανόνα, λαμβάνει χώρα πολύ μετά την πάροδο διετίας από την κατάθεσή της (π.χ., στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών τέτοιες προσφυγές εκδικάζονται μετά από 6-7 χρόνια). Έτσι, ακόμη κι αν ακυρωθούν στο μέλλον τα πρόστιμα αυτά, η κατόπιν ετών δικαιωθείσα εταιρεία θα έχει ήδη υποστεί τις προβλεπόμενες από τον νόμο καταστροφικές και, εν δυνάμει, ανεπανόρθωτες συνέπειες.

Πρόταση:

Τροποποίηση του νόμου, ώστε τα τυχόν επιβληθέντα πρόστιμα να έχουν αποκτήσει τελεσίδικη ισχύ, πριν ληφθούν υπόψη για τις προβλεπόμενες συνέπειες, όπως ισχύει και για όλες τις υπόλοιπες επιχειρήσεις πλην της φύλαξης και του καθαρισμού. Επάνοδος στο προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, δυνάμει του οποίου τυχόν πρόστιμο από την Επιθεώρηση Εργασίας καταβαλλόταν σε ποσοστό 20%, ενώ το υπόλοιπο 80% καταβαλλόταν μόνο εάν η τυχόν ασκηθείσα προσφυγή απορριπτόταν τελεσίδικως από τα διοικητικά δικαστήρια.

Φορολόγηση και ασφαλιστικές εισφορές

Πάγιο πρόβλημα στην Ελλάδα ήταν πάντοτε η συχνή μεταβολή του φορολογικού πλαισίου, και το πρόβλημα επιτάχθηκε ακόμα περισσότερο κατά την περίοδο της κρίσης. Οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται σε ένα ασταθές κανονιστικό περιβάλλον. Εκτός από το μεγάλο φορολογικό κόστος, το διαρκώς μεταβαλλόμενο φορολογικό πλαίσιο «εξουδετερώνει» πολλές φορές την προβλεψιμότητα για τις επιχειρήσεις και απομακρύνει δυνητικούς επενδυτές από την Ελλάδα.

Καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, η φορολογική πολιτική ήταν διαρκώς στο επίκεντρο των κυβερνητικών προτεραιοτήτων, με υπέρτερο στόχο όμως τη βραχυπρόθεσμη αύξηση των φορολογικών εσόδων. Αυτό δεν οδήγησε πάντα στις καλύτερες δυνατές λύσεις και κατέληξε να σωρεύσει στρεβλώσεις και αντικίνητρα που λειτουργούν αντιπαραγωγικά.

Τα αποτελέσματα είναι ορατά. Στο τελευταίο Global Competitiveness Report του World Economic Forum (2017-2018), η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση (137η επί 137 χωρών) όσον αφορά την επίδραση της φορολογίας στα κίνητρα για επενδύσεις. Βρίσκεται στη 111η θέση στον δείκτη που αφορά τη συνολική φορολογική επιβάρυνση (συμπεριλαμβανομένων των ασφαλιστικών εισφορών).

Στην ίδια έκθεση του WEF, οι φορολογικοί συντελεστές, η αναποτελεσματική κρατική γραφειοκρατία και το φορολογικό, νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο είναι κατά σειρά οι τρεις σημαντικότεροι παράγοντες που εμποδίζουν την επιχειρηματική και επενδυτική δραστηριότητα στην Ελλάδα.

Από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα επισημάνθηκε ότι η υπερβολική φορολόγηση για τα στελέχη των επιχειρήσεων (συνδυασμός φορολογίας και ασφαλιστικών εισφορών και παροχών) δημιουργεί αντικίνητρα. Το κόστος των ξένων στελεχών των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι απαγορευτικό. Το φορολογικό πλαίσιο που αφορά τις παροχές σε είδος επιβαρύνει ιδιαίτερα ορισμένους τομείς, όπως τον κλάδο των αυτοκινήτων.

Όλα τα παραπάνω λειτουργούν αναπόφευκτα ως αντικίνητρα και, εν τέλει, καταλήγουν να ενθαρρύνουν τη φοροδιαφυγή, την παρασικονομία και την παράνομη απασχόληση.

Προβλήματα:

- Οι υφιστάμενοι φορολογικοί συντελεστές κεφαλαίου και εργασίας είναι πολύ υψηλοί, ιδίως σε συνδυασμό με το ασφαλιστικό κόστος.
- Φορολογικός συντελεστής νομικών προσώπων 29% και μερισμάτων 15%. Συνολικός συντελεστής 39,65% (στην πρώτη πεντάδα στην Ευρώπη).
- ΦΠΑ 24% (στη πρώτη πεντάδα στην Ευρώπη).
- Τελικές ασφαλιστικές εισφορές που μπορούν να φτάνουν 42-45% στο μικτό εισόδημα των εργαζομένων.
- Υψηλοί συντελεστές φορολογίας και μερίσματος σε περίπτωση αγοράς περιουσιακών στοιχείων – asset acquisition.
- Τα δυο χρόνια προπληρωμής των εταιρικών φόρων επιβαρύνουν σημαντικά το cash flow των επιχειρήσεων.
- Ελλειπείς ισολογισμοί και έλλειψη φορολογικών πιστοποιητικών ή πιστοποιητικά με παρατηρήσεις, τα οποία δεν βοηθούν στον ακριβή υπολογισμό της καθαρής θέσης.
- Στις περιπτώσεις εξαγοράς ΟΕ και ΕΠΕ, οι μορφές αυτές δημιουργούν προβλήματα στη συγχώνευση. Πολύπλοκη διαδικασία λόγω ΓΕΜΗ, εφορίας, ορκωτών και ΕΒΕΑ.
- Ανέλεγκτες φορολογικές χρήσεις, οι οποίες δεν βοηθούν στη σωστή αξιολόγηση της εταιρείας.
- Προσωπικό ρίσκο του διαχειριστή της εταιρείας. Ο νέος διαχειριστής αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις όλων των περασμένων ετών, με προσωπικό ρίσκο. Αυτό συνεπάγεται απροθυμία των στελεχών να αναλάβουν το ρίσκο.
- Μέσο σταθμισμένο κόστος κεφαλαίου (Weighted Average Cost of Capital - WACC): πολύ υψηλό για τη χώρα μας, λόγω υψηλού ασφαλιστικού κινδύνου (risk premium), με αποτέλεσμα να μειώνεται δραματικά η απόδοση της επένδυσης (IRR).

Προτάσεις:

- Κορυφαία προτεραιότητα είναι η αποκατάσταση διαφάνειας και σταθερότητας στο φορολογικό περιβάλλον. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει στην Ελλάδα, υπογράμμισαν τη σημασία της ασφάλειας δικαίου, της απουσίας ρυθμιστικών «εκπλήξεων» και της δυνατότητας να μπορεί να προβλέψει ο επενδυτής τουλάχιστον 3-5 χρόνια μπροστά.
- Απλούστευση του φορολογικού κώδικα και συνολική αναθεώρηση της φορολογικής νομοθεσίας και κωδικοποίησής. Με τη συνεργασία στελεχών της φορολογικής διοίκησης και εκπροσώπων των επιχειρήσεων, ώστε να δημιουργηθεί ένα καθαρό και σαφές πλαίσιο φορολογικής νομοθεσίας. Στη συνέχεια, η κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας και των διοικητικών κανόνων θα ήταν ένα χρήσιμο εργαλείο διευκόλυνσης της επιχειρηματικής και επενδυτικής δραστηριότητας.

- Αναθεώρηση των φορολογικών συντελεστών. Άμεσοι φόροι όλων των ειδών (ιδίως εταιρικοί φόροι, φορολόγηση της απασχόλησης, φόροι επί των κερδών) πρέπει να επανεξεταστούν προς την κατεύθυνση μείωσής τους.
- Ιδίως σε ό,τι αφορά τη φορολόγηση της εργασίας, φορολογικά κίνητρα (όπως η υιοθέτηση καθεστώτος "non-domiciliation" για τα ξένα στελέχη) θα έπρεπε να εξεταστούν προκειμένου να προσελκύσουν ποιοτικό ανθρώπινο δυναμικό.
- Αναθεώρηση των συντελεστών ασφαλιστικών εισφορών. Παρότι δεν συνδέονται άμεσα με τη φορολογία, θα πρέπει να επανεξεταστούν προς μια πιο ισορροπημένη σχέση κόστους/ παροχών.
- Η μείωση της συνολικής φορολογικής και ασφαλιστικής επιβάρυνσης της εργασίας είναι τεράστιας σημασίας, για να ανακόψει τη διαρκή διαρροή «ταλέντου» και έμπειρων στελεχών από τη χώρα προς το εξωτερικό.
- Επιβράβευση με μείωση φορολογικών συντελεστών σε όσες εταιρείες επανεπενδύουν τα κέρδη τους
- Αναπλήρωση εσόδων με αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής, αλλά και της μεγάλης πληγής του λαθρεμπορίου.
- Υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών για τη χάραξη ενιαίας εθνικής φορολογικής πολιτικής, με μία minimum εθνική συμφωνία ως προς το σύστημα και τις διαδικασίες.
- Τεχνολογικός εκσυγχρονισμός και ψηφιοποίηση της φορολογικής διοίκησης: ενώ έχουν ληφθεί σημαντικές πρωτοβουλίες για την υιοθέτηση σύγχρονης, ηλεκτρονικής διαδικασίας φορολογικής συμμόρφωσης, υπάρχουν ακόμα πολλά να γίνουν για τη διεύρυνση της ηλεκτρονικοποίησης των διαδικασιών. Καλύπτοντας δηλαδή από την ηλεκτρονική υποβολή όλων των φορολογικών δηλώσεων μέχρι την ηλεκτρονική έκδοση τιμολογίων και την ηλεκτρονική υποβολή λογιστικών στοιχείων, επιτρέποντας στις φορολογικές αρχές να συλλέγουν φορολογικά δεδομένα (σχεδόν) σε «πραγματικό χρόνο», προκειμένου να μπορούν να τα αξιοποιήσουν απαντώντας γρήγορα και στοχευμένα σε πιθανολογούμενους κινδύνους συμμόρφωσης και φορολογικής αξιολόγησης.
- Βελτίωση της φορολογικής δικαιοσύνης και των διαδικασιών επίλυσης διαφορών. Πρέπει να δισυνδέονται τα αποτελέσματα του φορολογικού ελέγχου (tax audit) μέχρι το πόρισμα του μηχανισμού επίλυσης διαφορών ή/και των δικαστηρίων. Δηλαδή, θα πρέπει να γνωστοποιείται εάν τα πορίσματα του φορολογικού ελέγχου τελικά θα υιοθετηθούν. Επίσης, θα ήταν σκόπιμο να εξεταστεί η θεσμοθέτηση καθεστώτος Φορολογικής Διαιτησίας.
- Συνεχής εκπαίδευση των στελεχών της φορολογικής διοίκησης. Θα πρέπει να μπορούν να παραμένουν ενήμεροι όχι μόνο για την εξέλιξη της εγχώριας νομοθεσίας, αλλά και για τις ευρωπαϊκές και διεθνείς φορολογικές εξελίξεις, προκειμένου να μπορούν να ερμηνεύουν και να εφαρμόζουν σωστά τη φορολογική νομοθεσία και να εναρμονίζονται με την πραγματικότητα των επιχειρήσεων και της αγοράς. Ένα τέτοιο υψηλό επίπεδο στελεχών θα οδηγούσε στο να ξεπεραστεί η επιφυλακτική και καχύποπτη νοοτροπία που συχνά επιδεικνύουν οι φορολογικές αρχές προς τις ξένες πολυεθνικές επιχειρήσεις και επενδύσεις ή προς νέες καινοτόμες επιχειρήσεις.

Παράδειγμα: Η φορολογική μεταχείριση του cash pooling

Το Cash Pooling είναι μια μέθοδος για τη διαχείριση των ταμειακών διαθεσίμων ενός πολυεθνικού Ομίλου με ένα συγκεντροποιημένο τρόπο. Με τη χρήση της μεθόδου αυτής, αποφεύγεται ο δανεισμός των θυγατρικών από τρίτα μέρη με μη ευνοϊκούς όρους, τη στιγμή που υπάρχουν άλλες θυγατρικές του Ομίλου που διαθέτουν πλεόνασμα ταμειακών διαθεσίμων. Το Cash Pooling επιτρέπει στην εταιρεία η οποία έχει ανάγκη ρευστότητας, να χρησιμοποιήσει χρηματικά διαθέσιμα της θυγατρικής ή συνδεδεμένης εταιρείας που διαθέτει πλεόνασμα μετρητών, συγκεντρώνοντας τα χρηματικά διαθέσιμα του Ομίλου σε μία εταιρεία. Με αυτόν τον τρόπο, οι εταιρείες μπορούν να διαπραγματευθούν καλύτερους όρους επιτοκίων με τρίτες τράπεζες και οι Όμιλοι μπορούν να μειώνουν στο ελάχιστο την επιβάρυνσή τους με τόκους και / ή να μεγιστοποιούν τα έσοδά τους από τόκους. Το Cash Pooling επιτρέπει επίσης την άμεση πληρωμή υποχρεώσεων (μισθοδοσίας, φόρων, προμηθευτών κ.λπ.) και, γενικά, την ομαλή λειτουργία της εταιρείας.

Ωστόσο, η φορολογική αρχή χαρακτηρίζει το Cash Pool ως δανειακό τρεχούμενο δοσοληπτικό λογαριασμό και ως τέτοιος υπόκειται σε χαρτόσημο και ΟΓΑ χαρτοσήμου 2,4%. Βάσει της νομολογίας του χαρτοσήμου, το 2,4% επιβάλλεται σε κάθε συναλλαγή. Η φορολογική αρχή «δέχεται» την επιβολή χαρτοσήμου στο μεγαλύτερο χρεωστικό ή πιστωτικό υπόλοιπο που παράγεται μέσα στην ελεγχόμενη χρήση. Ακόμα και με την παραπάνω παραδοχή της φορολογικής αρχής, τα ποσά που παράγονται και καλούνται να πληρώσουν οι εταιρείες-χρήστες του Cash-Pooling είναι υπέρογκα και οι εταιρείες που χρησιμοποιούν το Cash-Pooling είναι πλέον «όμηροι» του φορολογικού ελέγχου. Παρότι υπάρχει πλέον πενταετής παραγραφή για τον έλεγχο των επιχειρήσεων, με σχετικές δικαστικές αποφάσεις επιβλήθηκε 20ετής παραγραφή του χαρτοσήμου.

Θα έλεγε κανείς ότι οι εταιρείες που αυτοχρηματοδοτούνται μέσω Cash Pooling και πληρώνουν τις υποχρεώσεις τους, φορολογικές και άλλες, στους χρόνους που οφείλουν, «τιμωρούνται». Όλα αυτά, την ίδια ώρα που οι τράπεζες δεν χρηματοδοτούν πλέον τις εταιρείες, η χρηματοδότηση είναι αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία των επιχειρήσεων, το κράτος έχει ανάγκη ανάπτυξης και μείωσης των ποσοστών ανεργίας και ο μόνος δρόμος προς αυτή την κατεύθυνση είναι η διατήρηση και δημιουργία νέων επιχειρήσεων.

Λύση:

Η άμεση κατάργηση της επιβολής χαρτοσήμου και η λήξη της κατάστασης «ομηρίας» των εταιρειών που συνδέονται με το Cash Pooling. Η πρακτική αυτή είναι μια υγιής πηγή χρηματοδότησης και πρέπει να διατηρηθεί.

Χρηματοπιστωτικές συνθήκες

Οι περιοριστικές χρηματοπιστωτικές συνθήκες επισημαίνονται από αρκετές επιχειρήσεις ως ένας αποτρεπτικός παράγοντας, παρότι οι επιπτώσεις τους στις πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι περιορισμένες, σε σύγκριση με τις εγχώριες.

Η συνέχιση των capital controls, παρότι οι περιορισμοί έχουν αμβλυωθεί, σηματοδοτεί ότι οι συνθήκες δεν έχουν ακόμα εξομαλυνθεί. Η άρση τους θα είναι μια ένδειξη αποκατάστασης της εμπιστοσύνης και της κανονικότητας.

Απαιτείται μεγαλύτερη ευελιξία από τους ξένους επενδυτές ή τις ήδη λειτουργούσες πολυεθνικές επιχειρήσεις προκειμένου να εξυπηρετούν στο εξωτερικό δάνεια που έχουν λάβει από ξένες τράπεζες.

Όταν είναι δύσκολη η δανειοδότηση από ελληνικές τράπεζες, και την ίδια ώρα είναι εξαιρετικά περίπλοκο να αποπληρωθούν κεφάλαια προερχόμενα από το εξωτερικό, αυτό υπονομεύει την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών στη χώρα. Η γραφειοκρατία (κρατική και τραπεζική) συνεργάζεται για να παραμένουν τα κεφάλαια στην Ελλάδα. Αυτό, όμως, στέλνει ένα αρνητικό μήνυμα στους ξένους επενδυτές.

Η πρόσβαση σε ένα ολοκληρωμένο και αξιόπιστο χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι ουσιώδης, σε συνδυασμό με την ευερέθιστη κυκλοφορία κεφαλαίων. Οι επενδυτές πρέπει να είναι σε θέση να επαναπατρίσουν εύκολα, εάν αυτό απαιτείται, τα κέρδη ή μέρος των επενδύσεών τους.

Η αξία του ανθρώπινου κεφαλαίου

Το ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί το σημαντικότερο κεφάλαιο για μια επιχείρηση. Παρότι η Ελλάδα διαθέτει ανθρώπινο κεφάλαιο υψηλής ποιότητας, η αγορά εργασίας παραμένει δύσκαμπτη και χαρακτηρίζεται από αναντιστοιχία δεξιοτήτων. Η βελτιωμένη ανταγωνιστικότητα του κόστους εργασίας που επιτεύχθηκε με την εμπειρία της υποτίμησης των μισθών, αντισταθμίστηκε εν μέρει από τις επιβαλλόμενες αυξήσεις των φορολογικών συντελεστών της εργασίας και της κοινωνικής ασφάλισης. Ταλαντούχο ανθρώπινο δυναμικό υψηλής ειδίκευσης οδηγείται στον εκπατρισμό, λόγω ανεπαρκών κινήτρων ή δυσμενών συνθηκών, που επίσης αποτρέπουν την εισροή ειδικευμένων ξένων εργαζομένων. Η φυγή ικανών στελεχών και επιστημόνων στο εξωτερικό δημιουργεί δυσκολίες στελέχωσης και διοίκησης των επιχειρήσεων που θα υλοποιήσουν τις επενδύσεις.

Στο World Competitiveness Report του World Economic Forum (2017-2018), η Ελλάδα κατατάσσεται 133η επί συνόλου 137 χωρών στο κριτήριο «ικανότητα της χώρας να προσελκύει ταλαντούχο ανθρώπινο δυναμικό» (country capacity to attract talent), και 121η στην «ικανότητα να το διατηρήσει στη χώρα». Η απάντηση περιέχεται εν μέρει σε δυο άλλους δείκτες: «επίδραση της φορολογίας στα κίνητρα για εργασία» και «στα κίνητρα για επενδύσεις», όπου η Ελλάδα είναι, αντίστοιχα, προτελευταία και τελευταία.

Η προσφορά ειδικευμένου και ευέλικτου εργατικού δυναμικού αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Για την Ιρλανδία (που αναγορεύθηκε καλύτερη χώρα στον κόσμο για την προσέλκυση υψηλής αξίας ΑΞΕ για έκτη συνεχή χρονιά το 2017 στην κατάταξη της IBM Global Locations Trends), η διαθεσιμότητα ταλαντούχου ανθρώπινου δυναμικού είναι βασικός παράγοντας διαφοροποίησης, ενώ η χώρα ξεχωρίζει για το ευέλικτο και προσαρμόσιμο εργατικό δυναμικό της. Ένα βασικό κριτήριο είναι η καλλιέργεια από το εκπαιδευτικό σύστημα των «μαλακών» δεξιοτήτων (soft skills), αυτών δηλαδή που αναφέρονται στη δημιουργικότητα, την επίλυση προβλημάτων, τις επικοινωνιακές δεξιότητες και τις γενικές μεθόδους εκμάθησης. Η επένδυση στην ανάπτυξη ανταγωνιστικού ανθρώπινου κεφαλαίου και η παροχή κινήτρων για την προσέλκυση και διατήρηση «ταλέντου» είναι καθοριστικής σημασίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ενίσχυση της διεθνοποίησης του εκπαιδευτικού συστήματος, ενώ παράλληλα να επικεντρώνεται στην ανάπτυξη των μαλακών και τεχνικών δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού σε σχέση με την αγορά, καθώς και την εμπειρογνομosύνη που ευθυγραμμίζεται με την εθνική στρατηγική προσέλκυσης ΑΞΕ.

Οι μεγαλύτερες προκλήσεις στην ελληνική αγορά εργασίας εντοπίζονται: στον ανεπαρκή επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων, στην αναντιστοιχία μεταξύ αναγκών αγοράς και εκπαιδευτικού συστήματος, στη χαμηλή διασύνδεση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με τις επιχειρήσεις, στην απουσία «soft skills», στην αδυναμία της πολιτείας να επανεντάξει στην αγορά εργασίας τους χιλιάδες άνεργους μέσω προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και μετεκπαίδευσης.

Προβλήματα:

- Κεντρικός παράγοντας που επιβαρύνει τις εταιρείες και τους ίδιους τους εργαζομένους είναι το μη μισθολογικό κόστος της εργασίας. Η Ελλάδα είναι γνωστό ότι σε αυτό τον τομέα βρίσκεται στα υψηλότερα επίπεδα επιβάρυνσης, πράγμα το οποίο συμβάλλει στη χαμηλή απόδοση του εργατικού δυναμικού. Παράλληλα, στερεί τη δυνατότητα στις εταιρείες να βελτιώσουν τις αμοιβές των εργαζομένων ή/και να προσφέρουν περισσότερες θέσεις εργασίας. Τέλος, παρατηρείται μεγάλη εισφοροδιαφυγή που στερεί από το Δημόσιο πολύτιμους πόρους.
- Κατά την περίοδο της κρίσης, το μεγαλύτερο μέρος των νέων θέσεων εργασίας αφορά ευέλικτες μορφές απασχόλησης (μερική απασχόληση, εκ περιτροπής εργασία κ.λπ.). Ένας από τους παράγοντες που οδηγεί τις επιχειρήσεις σε αυτές τις μορφές, είναι το δύσκαμπτο νομοθετικό πλαίσιο που, παρά τα μέτρα απελευθέρωσης της αγοράς εργασίας, ακόμα ορίζει τη διευθέτηση του χρόνου εργασίας των εργαζομένων.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα παραμένει σε μεγάλο βαθμό αποσυνδεδεμένο από τις κύριες οικονομικές δραστηριότητες της ελληνικής οικονομίας και, ιδίως, τους τομείς στους οποίους η χώρα διατηρεί ή θα μπορούσε να αναπτύξει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα – άρα, δυνητικούς στόχους ΑΞΕ.
- Το σύστημα παράγει πτυχιούχους με δεξιότητες (συμπεριλαμβανομένων τεχνικών και μαλακών δεξιοτήτων), οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό δεν εναρμονίζονται με τις εθνικές και διεθνείς ανάγκες της αγοράς. Ενώ οι τάσεις της απασχόλησης αλλάζουν δραστικά, τα προγράμματα σπουδών των ελληνικών πανεπιστημίων προσαρμόζονται βραδύτερα στις εξελίξεις, με πιθανή εξαίρεση τα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών.
- Επιπλέον, οι περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις (ακόμη και νεοσύστατες επιχειρήσεις) συνεχίζουν να παραβλέπουν τις ραγδαία εξελισσόμενες διεθνείς τάσεις. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και φωτεινές εξαιρέσεις, ιδιαίτερα σε τομείς υψηλής τεχνολογίας και έρευνας – ωστόσο, αυτές είναι μικρής κλίμακας και εκτός του γενικού κανόνα.
- Επομένως, υπάρχει ανάγκη για καλύτερη ευθυγράμμιση μεταξύ της επιχειρηματικότητας, του εκπαιδευτικού συστήματος και των αναπτυξιακών προοπτικών της χώρας. Σε αυτή την προσπάθεια, όλοι οι ενδιαφερόμενοι (stakeholders) έχουν ρόλο να διαδραματίσουν: το κράτος, στην ανάπτυξη μιας σαφούς εθνικής στρατηγικής και σχεδίου δράσης που να συνδέει την εκπαίδευση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, το εκπαιδευτικό σύστημα, στην ανάπτυξη προγραμμάτων που ευθυγραμμίζονται καλύτερα με τις ανάγκες της αγοράς, οι επιχειρήσεις, στην ανάπτυξη δικών τους πρωτοβουλιών πρακτικής και επαγγελματικής κατάρτισης, και, τέλος, η κοινωνία γενικότερα, στην αποδοχή των αναγκαίων αλλαγών, σε αντίθεση με παλιές εμπεδωμένες αντιλήψεις για την εκπαίδευση και τα επαγγελματικά προσόντα.

Προτάσεις:

- Σταδιακή μείωση των ασφαλιστικών εισφορών ιδιαίτερα στους αμειβόμενους σε χαμηλότερα μισθολογικά κλιμάκια. Επιδότηση των ασφαλιστικών εισφορών για τους νεοεισερχομένους στην αγορά εργασίας. Παροχή φορολογικών κινήτρων για τους εργοδότες που αυξάνουν τις θέσεις εργασίας και δίνουν παροχές στους εργαζομένους τους.
- Απλοποίηση και κωδικοποίηση της εργατικής νομοθεσίας και απλούστευση του πλαισίου λειτουργίας των επιχειρήσεων σε αυτόν τον τομέα.
- Επανεξέταση του πλαισίου εφαρμογής της διευθέτησης του χρόνου εργασίας, με στόχο την αύξηση της ευελιξίας των επιχειρήσεων, πάντοτε στο πλαίσιο της τήρησης βασικών δικαιωμάτων

των εργαζομένων. Υπάρχουν συγκεκριμένοι κλάδοι επιχειρήσεων (ιδίως επιχειρήσεις που συναλλάσσονται διεθνώς σε «πραγματικό» χρόνο), που δεν μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς ευελιξία στο ωράριο εργασίας.

- Αυστηροποίηση των ελέγχων για την καταπολέμηση της ανασφάλιστης εργασίας.
- Ενίσχυση δεξιοτήτων των ανέργων, με βάση τις ανάγκες της αγοράς. Ανάπτυξη προγραμμάτων ριζικής επανακατάρτισης σε επαγγέλματα με υψηλά ποσοστά ανεργίας, καθώς και εισαγωγή παρόμοιων προγραμμάτων για τα υπάρχοντα στελέχη των εταιρειών.
- Επανασχεδιασμός του εκπαιδευτικού συστήματος με προσαρμογή στις νέες τεχνολογικές και άλλες συνθήκες (4η βιομηχανική επανάσταση) και εκσυγχρονισμός επαγγελματικού προσανατολισμού.
- Ουσιαστικότερη σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Ανασχεδιασμός των πανεπιστημιακών προγραμμάτων, ώστε να ευθυγραμμιστούν καλύτερα με τις τάσεις της αγοράς εργασίας. Απελευθέρωση της λειτουργίας μη κρατικών ιδρυμάτων στην ανώτατη εκπαίδευση, που θα διευκόλυνε τη λειτουργική εξειδίκευση και τον ανταγωνισμό.
- Αναβάθμιση και υποχρεωτική ενσωμάτωση της πρακτικής άσκησης φοιτητών σε επιχειρήσεις και οργανισμούς, για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας.
- Σχεδιασμός στοχευμένων προγραμμάτων για την επανακατάρτιση/ επαναπιστοποίηση στελεχών.
- Σε επαγγέλματα που απαιτούν επαγγελματική πιστοποίηση, χρειάζεται καλύτερος συντονισμός των εμπλεκόμενων κρατικών φορέων με τους εκπροσώπους του κλάδου παραγωγής, για να οριστεί η συχνότητα των απαιτούμενων εξετάσεων που οδηγούν στην επαγγελματική πιστοποίηση των εργαζομένων. Απλοποίηση και εξορθολογισμός των διαδικασιών πιστοποίησης, με ανάθεσή τους σε περισσότερους εκπαιδευτικούς φορείς, υπό την εποπτεία των αρμόδιων υπουργείων.
- Σημαντικό είναι να αυξηθεί το ποσοστό των επιχειρήσεων που παρέχουν εκπαίδευση και κατάρτιση στο προσωπικό τους, το οποίο στην Ελλάδα είναι χαμηλό σε σχέση με άλλες αναπτυγμένες οικονομίες. Σκόπιμο θα ήταν να επανέλθει η επιδότηση των επιχειρήσεων για ενδο-επιχειρησιακή εκπαίδευση μέχρι το 0,45% επί των ασφαλιστικών εισφορών (πόροι ΛΑΕΚ), όπως ίσχυε προηγουμένως, πριν μειωθεί στο 0,24%.
- Εισαγωγή στην Ελλάδα διεθνών κέντρων εκπαίδευσης/ κατάρτισης για στρατηγικούς αναπτυξιακούς τομείς, όπως τουρισμός, ναυτιλία, γεωργική παραγωγή.
- Συστηματική στόχευση δέσμης πολιτικών και παροχή κινήτρων για επαναπατρισμό επαγγελματιών από το εξωτερικό, προκειμένου να αξιοποιηθεί από την οικονομία το πολύτιμο αυτό ανθρώπινο κεφάλαιο. Ανάσχεση του brain drain και μετατροπή του σε brain gain.
- Μεταρρυθμίσεις που θα διασφαλίσουν τη βιωσιμότητα των ασφαλιστικών ταμείων, χωρίς να επιβαρύνουν ακόμη περισσότερο τις επιχειρήσεις, ενόψει των δυσμενών δημογραφικών προοπτικών του ασφαλιστικού συστήματος.
- Ενίσχυση υποδομών για ξένα στελέχη επιχειρήσεων, όπως αγγλόφωνη δημόσια διοίκηση, σχολεία, ασφάλεια.

Έρευνα, Ανάπτυξη και Καινοτομία

Στο τελευταίο Global Competitiveness Report του World Economic Forum (2017-2018), η Ελλάδα βρίσκεται πολύ χαμηλά στο κριτήριο «ΑΞΕ και μεταφορά τεχνολογίας» (112η επί 137 χωρών). Στην ίδια έκθεση, κατατάσσεται στην εξαιρετική 10η θέση στο κριτήριο «προσφορά επιστημόνων και μηχανικών», 65η στην ποιότητα των επιστημονικών ερευνητικών ιδρυμάτων, 85η στη δυνατότητα καινοτομίας, 87η στις εταιρικές δαπάνες για έρευνα & ανάπτυξη, αλλά 129η στην συνεργασία πανεπιστημίων και παραγωγής για έρευνα & ανάπτυξη, και 131η στην προμήθεια προϊόντων υψηλής τεχνολογίας από το κράτος. Αυτή η περιγραφή υποδεικνύει τα σχετικά πλεονεκτήματα, αλλά και τις σημαντικές υστερήσεις της χώρας μας στο πολύ σημαντικό πεδίο της έρευνας, τεχνολογίας και καινοτομίας. Οι αδυναμίες αυτές περαιτέρω ενισχύουν το πρόβλημα της «διαρροής εγκεφάλων» στο εξωτερικό.

Είναι, επομένως, στρατηγικό ζητούμενο για την ελληνική οικονομία, όχι μόνο να καταφέρει να προσελκύσει περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις, αλλά και να πείσει τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις να εγκαταστήσουν και να αναπτύξουν στην Ελλάδα τα τμήματα έρευνας και ανάπτυξης (R&D), καθιστώντας την Ελλάδα χώρα καινοτόμου παραγωγής, με σημαντικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα για την οικονομία, την εκπαίδευση, και την κοινωνία. Υπάρχουν ήδη ορισμένα ελπιδοφόρα παραδείγματα προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά πρέπει να πολλαπλασιαστούν.

Προβλήματα:

- Παρά τις μεμονωμένες αξιόλογες προσπάθειες, η έρευνα και η καινοτομία έχουν ακόμη πολύ μικρή συμμετοχή στο επιχειρηματικό πρότυπο της χώρας.
- Η συνολική δαπάνη της χώρας στην Έρευνα και την Καινοτομία εξακολουθεί να είναι από τις μικρότερες στην ΕΕ. Χάνεται έτσι η προστιθέμενη αξία που δημιουργούν αυτοί οι τομείς στις επιχειρήσεις και την οικονομία.
- Ο αριθμός οργανωμένων δικτύων συνεργασίας ανάμεσα στη βασική έρευνα, στην εφαρμοσμένη έρευνα και στις επιχειρήσεις είναι αρκετά χαμηλός.
- Η χρηματοδότηση για νεοφυείς επιχειρήσεις είναι ανεπαρκής -αν και πρόσφατες πρωτοβουλίες, χρηματοδοτούμενες μεταξύ άλλων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, έχουν σε μεγάλο βαθμό καλύψει αυτό το κενό.
- Ελλείπει ακόμα το κατάλληλο ρυθμιστικό περιβάλλον για την ανάπτυξη των start-ups και της έρευνας.
- Η ανεπαρκής επιβολή των νόμων προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων αποθαρρύνει τις ξένες επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη.
- Τα ελληνικά πανεπιστήμια δεν έχουν καταφέρει να ανοιχτούν επαρκώς σε φοιτητές και ερευνητές του εξωτερικού.

Προτάσεις:

- Εισαγωγή φορολογικών και άλλων κινήτρων για επένδυση στην έρευνα και την καινοτομία, με βάση επιτυχημένες διεθνείς πρακτικές.
- Αυστηρή εφαρμογή των νόμων για την προστασία της καινοτομίας και των πνευματικών δικαιωμάτων, ολοκληρωμένη και πρακτική προστασία στις επιχειρήσεις που διανέμουν προϊόντα εντάσεως πνευματικής ιδιοκτησίας. Το ρυθμιστικό πλαίσιο πρέπει να είναι πλήρως συμβατό με τις διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές και πρακτικές.
- Εισαγωγή υποστηρικτικού κανονιστικού πλαισίου για νεοφυείς εταιρείες.
- Patent Box Regime.
- Απελευθέρωση των ΑΕΙ από τους ασφυκτικούς γραφειοκρατικούς περιορισμούς του κράτους, προκειμένου να αναπτύξουν ερευνητικές συνεργασίες και συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα. Παράδειγμα: οι κρατικοί περιορισμοί στη χρηματοδότηση των μεταπτυχιακών προγραμμάτων, η λειτουργία των Ειδικών Λογαριασμών που διαχειρίζονται τα ερευνητικά κονδύλια που αποκτούν, με τρόπο ανταγωνιστικό, τα ΑΕΙ.

Και η σημασία των υποδομών

Ο ρόλος των υποδομών είναι εξαιρετικά σημαντικός για την παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Οι υποδομές αποτελούν βασικό παράγοντα βιώσιμης ανάπτυξης και έχουν κεντρική συμβολή, τόσο στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας όσο και στη δημιουργία θετικού περιβάλλοντος για επενδύσεις.

Η κατάσταση των υποδομών στη χώρα είναι, σε γενικές γραμμές, καλή, κυρίως λόγω του αποθέματος υποδομών που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο προ-κρίσης. Αν και κατασκευάστηκαν αρκετοί οδικοί

άξονες, συνεχίζουμε να υστερούμε σε σιδηροδρομικές και λιμενικές εμπορευματικές υποδομές (πλην του λιμένος Πειραιά), με σημαντικό αρνητικό κόστος μεταφορών.

Η έλλειψη εμπορευματικών υποδομών, μεταφοράς, αποθήκευσης κ.λπ., σε συνδυασμό με το προβληματικό χωροταξικό πλαίσιο (π.χ. Θριάσιο, Οινόφυτα κ.λπ.) δυσχεραίνουν τη διακίνηση προϊόντων τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξαγωγικό εμπόριο. Παράλληλα, πολύ λίγες είναι οι υπάρχουσες υποδομές που είναι προσανατολισμένες στην περιβαλλοντική αειφορία ("green oriented").

Προτάσεις:

- Σχεδιασμός επενδύσεων σε υποδομές με στόχο την αποδοτική λειτουργία (αύξηση παραγωγικότητας, μείωση κόστους επιχειρήσεων, αμεσότερη πρόσβαση σε ξένες αγορές).
- Έμφαση στην ανάπτυξη υποδομών Τεχνολογικών Πάρκων Επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανόμενης της αναβάθμισης των ψηφιακών υποδομών.
- Εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση των υποδομών στις βιομηχανικές περιοχές.
- Ανάπτυξη συστημάτων επεξεργασίας λυμάτων και διαχείρισης αστικών αποβλήτων.
- Εκσυγχρονισμός του δικτύου παραγωγής ενέργειας και άρση των υφιστάμενων εμποδίων, με στόχο τη μείωση του ενεργειακού κόστους.
- Δημιουργία επιχειρηματικών πάρκων.
- Επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων που εισάγουν κεφάλαια, τεχνογνωσία και βελτίωση της ποιότητας των υποδομών.
- Προσανατολισμός του μεγαλύτερου μέρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων προς αυτήν την κατεύθυνση και, ιδίως, όσον αφορά το «νερό», τη διαχείριση αποβλήτων και τον Τουρισμό.
- Ενιαίο σχέδιο ανάπτυξης των μεταφορών (Λιμάνια – Σιδηρόδρομος – Αυτοκινητόδρομοι – Αεροδρόμια).
- Αξιοποίηση ευρωπαϊκών πόρων και απορρόφηση κονδυλίων μέσα από ένα διαφανές σύστημα διανομής των κεφαλαίων.
- Διεύρυνση της χρηματοδότησης έργων με ΣΔΙΤ και με «Ομόλογα έργων» (κυρίως λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών και των αδύναμων τραπεζικών ισολογισμών).
- Φορολογικά κίνητρα για την ανάπτυξη «πράσινων» επενδύσεων υποδομών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:

Μια συνολική πρόταση για να αποκτήσουμε επενδύσεις υψηλής τεχνολογίας με βάση το εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό

Ανθρώπινο κεφάλαιο

Από την οπτική μιας πολυεθνικής επιχείρησης υψηλής τεχνολογίας, κύριο συγκριτικό πλεονέκτημα της ελληνικής αγοράς, στη χρονική αυτή συγκυρία, είναι η πληθώρα διαθέσιμου ανθρώπινου δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης (επιστήμονες, μηχανικοί κ.λπ.). Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη γεωπολιτική θέση της χώρας και άλλους παράγοντες (γεωγραφική εγγύτητα με έδρες μεγάλων επιχειρήσεων, μέλος της ΕΕ / Ευρωζώνης, επάρκεια ενέργειας/υποδομών κ.λπ.), θα μπορούσε να καταστήσει την χώρα μας ιδανική για επενδύσεις βασισμένες στην ανάπτυξη καινοτόμου τεχνολογίας για την παγκόσμια αγορά. Να σημειωθεί ότι η παγκόσμια τάση όσον αφορά στις επενδύσεις και, ειδικά, σε τομείς υψηλής τεχνολογίας, είναι ότι γίνονται λιγότερο εντάσεως κεφαλαιουχικών δαπανών (Capex-intensive) και περισσότερο εντάσεως λειτουργικών δαπανών (Opex-intensive), καθώς μέρος του hardware υποκαθίσταται από το software και η δημιουργία αξίας επικεντρώνεται στο ανθρώπινο δυναμικό. Σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της ψηφιοποίησης και των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας, τα παραπάνω ευνοούν και την προσφορά εξ αποστάσεως υπηρεσιών, την εξυπηρέτηση δηλαδή μη τοπικών αγορών και, συνεπώς, την ενίσχυση της εξωστρέφειας και την αναστροφή του brain drain, βασικά ζητούμενα για την ανάπτυξη της χώρας.

Οι διεθνείς αυτές επενδύσεις θα μπορούσαν να λάβουν χώρα μέσω δύο μηχανισμών:

ι) Κέντρα Ανάπτυξης Τεχνολογίας σε Καινοτόμους Τομείς & στην Ψηφιοποίηση

Δημιουργία / Μετεγκατάσταση κέντρων ανάπτυξης τεχνολογίας μεγάλων επιχειρήσεων (R&D, Product Development and Software Centers) για την ανάπτυξη των λύσεων και προϊόντων του χαρτοφυλακίου τους ή/και την υποστήριξη της παγκόσμιας αγοράς: Τέτοια κέντρα (Centers of Competence) θα μπορούσαν να είναι και εκτός των μεγάλων αστικών κέντρων, υπό κάποιες προϋποθέσεις, όπως π.χ. ύπαρξης κατάλληλων υποδομών, τηλεπικοινωνιών, δικτύων, μεταφορών, ευνοϊκού τοπικού περιβάλλοντος κ.ά.

Παράγοντες/ κριτήρια που συνδέονται με τις παραπάνω επενδυτικές αποφάσεις:

- Διαθεσιμότητα ανθρώπινου δυναμικού κατάλληλης κατάρτισης
- Ποιότητα εκπαίδευσης
- Επάρκεια δυναμικού σε άλλες δεξιότητες (ξένες γλώσσες κ.λπ.)
- Βασικές Υποδομές (τηλεπικοινωνίες, δίκτυα, ενεργειακή επάρκεια, διαθεσιμότητα κτιριακών χώρων, διεθνείς και αστικές μεταφορές)
- Έξυπνες Υποδομές (Τεχνολογικά πάρκα / High tech work areas, ασύρματα δίκτυα και υψηλής στάθμης ψηφιακές υπηρεσίες)
- Τοπική αγορά, επιχειρηματική και επιστημονική κοινότητα (μέγεθος, βάθος, αντίστοιχες δραστηριότητες τοπικών επιχειρήσεων και διεθνών ανταγωνιστών)
- Κανονιστικό/επιχειρηματικό πλαίσιο (διαδικασίες ίδρυσης, νομικό καθεστώς, εναρμόνιση με Ευρωπαϊκές / διεθνείς πρακτικές)

- Διεθνείς εμπορικές σχέσεις και επιχειρηματικό περιβάλλον (ελευθερία διακίνησης αγαθών και ανθρώπων, εισαγωγές High-tech υλικού, διαθεσιμότητα τοπικών παρόχων suppliers, παρουσία διεθνών vendors)
- Εργατικό κόστος (Βασικός μισθός, Φορολογικές/ασφαλιστικές εισφορές)
- Εργατική νομοθεσία / ευελιξία εργασιακών σχέσεων (π.χ. δυνατότητα τηλε-εργασίας/home-office, ευέλικτου ωραρίου κ.λπ.)
- Φορολογία (Υψος, σταθερότητα πλαισίου, διαδικασίες κ.λπ.)
- Οικονομικό περιβάλλον (Οικονομική σταθερότητα, τραπεζικός τομέας).

Η επικέντρωση και συστηματική ενίσχυση από πλευράς πολιτείας στους παραπάνω παράγοντες θα δρούσε θετικά στη δυνατότητα ανάπτυξης τέτοιων κέντρων από εταιρείες υψηλής τεχνολογίας στη χώρα μας, ισχυροποιώντας τη θέση της Ελλάδας έναντι του διεθνούς ανταγωνισμού.

Επίσης, η εγκαθίδρυση υποστηρικτικών δομών της πολιτείας για τέτοιες επενδύσεις, π.χ. κάποιου φορέα διασύνδεσης ή διευκόλυνσης παρόμοιων δραστηριοτήτων σε θέματα εξεύρεσης κατάλληλου δυναμικού, υποδομών κ.λπ., θα μπορούσε να ενισχύσει την προσέλκυση αντίστοιχων δραστηριοτήτων.

Σημαντικό είναι ότι τέτοιες δραστηριότητες θα μπορούσαν να προσελκύσουν αντίστοιχες επενδύσεις άλλων εταιρειών του ιδίου αντικειμένου, μέσω της συσσώρευσης τεχνογνωσίας σε έναν τομέα, καθιστώντας τη χώρα μας διεθνές σημείο αναφοράς στη σχετική τεχνολογία.

Επιπλέον, πέραν της άμεσης δημιουργίας θέσεων εργασίας μέσω της πρόσληψης μηχανικών/επιστημόνων στο εκάστοτε Center of Competence, δημιουργούνται, μέσω του πολλαπλασιαστικού παράγοντα, πολλαπλές υποστηρικτικές θέσεις εργασίας με κατ' ελάχιστον μια επιπλέον θέση για κάθε νέα θέση που δημιουργείται (παράγοντας, που για τις high tech θέσεις εργασίας ανέρχεται σε 4,3).

ii) Start-Ups

Επένδυση σε start-up εταιρείες υψηλής τεχνολογίας και εξειδίκευσης: Παγκόσμιες, αλλά και ελληνικές εταιρείες υψηλής τεχνολογίας, θα μπορούσαν να εκμεταλλεθούν και να επενδύσουν στην ελληνική οικονομία μέσω συμμετοχής τους στην υποστήριξη και χρηματοδότηση ελληνικών start-up & spin-off εταιρειών σε τομείς ενδιαφέροντος και δραστηριοποίησής τους και, ειδικότερα, σε τομείς ιδιαίτερης αξίας για την ελληνική οικονομία.

Η υποστήριξη αυτή, πέραν της οικονομικής, θα μπορούσε να έγκειται και στην προώθηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των νεοφυών αυτών εταιρειών, μέσω πρόσβασης στο παγκόσμιο δίκτυό τους (π.χ. πελατολόγιο), συνεργασιών με τμήματα παραγωγής και νέων προϊόντων, υποστήριξης στο marketing και την οικονομική ανάλυση κ.ά.

Προϋποθέσεις για τέτοιου τύπου επενδύσεις είναι, γενικότερα, το ευνοϊκό περιβάλλον για τέτοιες νεοφυείς εταιρείες (αδειοδότηση, κανονιστικό/νομικό πλαίσιο κ.ά.), η διευκόλυνση δομών παραγωγής καινοτομίας (πανεπιστήμια/ερευνητικά κέντρα) στη δημιουργία αντίστοιχων εταιρειών (π.χ. θέματα κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων, εκμετάλλευσης κ.ά.), η ύπαρξη Τεχνολογικών Πάρκων / Θερμοκοιτίδων Επιχειρήσεων κ.λπ. Επίσης, σημαντικός παράγοντας είναι η υποστήριξη, από δομές της αγοράς και πιθανόν της πολιτείας, αρχικής χρηματοδότησης που να διευκολύνει τα πρώτα βήματα τέτοιων εγχειρημάτων, σε κατάλληλο εύρος τομέων.

Έρευνα και Καινοτομία

Παράπλευρες / συμπληρωματικές δράσεις πιθανού ενδιαφέροντος για παγκόσμιες εταιρείες θα ήταν η χρηματοδότηση / υποστήριξη ερευνητικών δραστηριοτήτων σε τοπικά ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια ή /και η συνεργασία με αυτά για την παραγωγή καινοτομίας προς προώθηση στην παγκόσμια αγορά. Παρόμοιες συνεργασίες χρησιμοποιούνται ευρέως, π.χ. στη Γερμανία, όπου εταιρείες, σε συστηματική βάση, κάνουν outsource μέρος του R&D τους σε ερευνητικά κέντρα κατάλληλης εξειδίκευσης στους τομείς ενδιαφέροντος, με ειδικές συμφωνίες για την εμπορική εκμετάλλευση του προϊόντος της έρευνας. Αντίστοιχες δράσεις στην Ελλάδα θα μπορούσαν να στηρίξουν τις ερευνητικές δομές της χώρας με επιπλέον χρηματοδότηση και δημιουργία υποδομών, επιτρέποντας σε επιστήμονες να παραμένουν στη χώρα, απασχολούμενοι σε τομείς αιχμής της παγκόσμιας παραγωγής, ενισχύοντας ταυτόχρονα τη διασύνδεση έρευνας και παραγωγής, τομέας ο οποίος χρήζει βελτίωσης (όπως προκύπτει και από το κείμενο της Εθνικής Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020).

Από τους τομείς δραστηριοποίησης συναφών επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, ιδιαίτερο δυναμικό ανάπτυξης παρουσιάζουν οι παρακάτω τομείς, που μπορούν να συνδυαστούν και με την ανάπτυξη των έξυπνων υποδομών που αναφέρουμε παρακάτω:

- Industry 4.0 (Βιομηχανική ψηφιοποίηση και βιομηχανικό λογισμικό)
- Energy management (Διαχείριση ενέργειας)
- Smart grids & interconnections (Έξυπνα δίκτυα και διασυνδέσεις)
- Intelligent transportation (Έξυπνες μεταφορές)
- Smart Cities solutions (Λύσεις έξυπνων πόλεων)
- Green islands technologies (Πράσινα νησιά)
- Διαδίκτυο πραγμάτων (IoT)
- Sustainable energy production (Βιώσιμη παραγωγή ενέργειας / ανανεώσιμα)
- Logistics/ Telematics

Υποδομές

Στα πλαίσια των διαδικασιών αξιοποίησης σημαντικού μέρους των υποδομών της χώρας, αλλά και γενικότερα της ανάγκης εκσυγχρονισμού τους ώστε να καταστούν διεθνώς ανταγωνιστικές και βιώσιμες μέσα σε μια όλο και πιο παγκοσμιοποιημένη οικονομία, θεωρούμε ότι η ψηφιοποίηση είναι ένας βασικός τομέας στον οποίο θα πρέπει να εστιαστούν οι επερχόμενες επενδύσεις, ξένες αλλά και εγχώριες. Η ψηφιοποίηση και η έξυπνη χρήση των τεχνολογιών, σε συνδυασμό με την αντίστοιχη εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού και ανάπτυξης σχετιζόμενων δράσεων έρευνας & καινοτομίας, μπορεί να επιτρέψει στη χώρα να καλύψει τον χαμένο χρόνο και το κενό ανταγωνιστικότητας που έχει δημιουργηθεί κατά τα χρόνια της κρίσης, προσφέροντας διεθνώς υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας, αλλά και ενισχύοντας συγχρόνως την ανταγωνιστικότητα εγχώριων προϊόντων και υπηρεσιών.

Μερικά εξειδικευμένα παραδείγματα όπου η ψηφιοποίηση και οι έξυπνες τεχνολογίες μπορούν να υποστηρίξουν τον εκσυγχρονισμό κρίσιμων υποδομών για την ελληνική οικονομία:

- **Προώθηση ενεργειακής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης των μη διασυνδεδεμένων Νησιωτικών Συγκροτημάτων.** Στην Ελλάδα υπάρχουν 32 μη διασυνδεδεμένα με το κεντρικό δίκτυο της χώρας νησιωτικά συγκροτήματα. Η Ηλεκτροπαραγωγή προέρχεται κυρίως από Θερμοηλεκτρικούς Σταθμούς (Ντιζελογενήτριες) με εγκατεστημένη βάση από 0,5 MW έως 800 MW. Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις (εκπομπές CO₂, μικροσωματίδια κ.λπ.), αλλά και το πολύ υψηλό κόστος παραγωγής, κατά μέσο όρο εξαπλάσιο του ηπειρωτικού Συστήματος, καθιστούν επιτακτική

την ανάγκη προώθησης νέων τεχνολογιών της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας με έμφαση στους τομείς των ανανεώσιμων πηγών, της εξοικονόμησης Ενέργειας, της ανάπτυξης των Υποδομών με δημιουργία Έξυπνων Δικτύων, καθώς και της διαχείρισης Υδάτινων Πόρων και Αφαλάτωσης.

- **Προώθηση Έργων αξιοποίησης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.** εκμεταλλεύμενοι το τεράστιο δυναμικό της χώρας σε Ήλιο, Γεωθερμία και Άνεμο, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας υλοποίησης υπεράκτιων αιολικών πάρκων, όπου αυτό ενδείκνυται γεωλογικά (Βορειοανατολικό Αιγαίο, Ευβοϊκός Κόλπος, Θρακικό Πέλαγος).
- **Ανάπτυξη υποδομής Ευφυών Δικτύων (Smart Grids)** στα αυτόνομα μη διασυνδεδεμένα ενεργειακά συστήματα, μεγάλα ή αυτόνομα κτιριακά συγκροτήματα, νησιά ή μικρές πόλεις κ.ά. Με τα έξυπνα Δίκτυα, επιτυγχάνεται η εξοικονόμηση ενέργειας, η βελτίωση της ποιότητας του ρεύματος, επιτρέπεται η μεγαλύτερη διείσδυση των ΑΠΕ και, κυρίως, η διαδραστικότητα καταναλωτών και παραγωγών Ενέργειας. Καθοριστικός παράγοντας για τη βέλτιστη διαχείριση της παραγωγής και τη σωστή λειτουργία της αγοράς στα νησιωτικά συστήματα είναι ο εξοπλισμός του Διαχειριστή Δικτύου με Κέντρα Ελέγχου Ενέργειας (ECCs).
- **Ανάπτυξη Συστημάτων Αποθήκευση Ενέργειας - Storage.**
Τα τελευταία χρόνια, η όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή φωτοβολταϊκών και αιολικών πάρκων στο ηλεκτρικό μείγμα της χώρας, έχουν αναβαθμίσει τον ρόλο των συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας (storage systems). Τα συστήματα αυτά επιτρέπουν την ομαλή ένταξη μονάδων ΑΠΕ στο ηλεκτρικό δίκτυο και μπορούν να έχουν καταλυτικό ρόλο στη μεγαλύτερη διείσδυση των ΑΠΕ, τη μείωση της εξάρτησης από τις ρυπογόνες μονάδες πετρελαίου στο νησιωτικό δίκτυο και τη μεγαλύτερη ευελιξία και σταθερότητα του δικτύου.
- **Βελτίωση υποδομών και εξοπλισμού λιμενικών εγκαταστάσεων.**
Στα λιμάνια με έντονη τουριστική δραστηριότητα και, ειδικότερα, με πολλούς ελλιμενισμούς κρουαζιερόπλοιων, όπως ο Πειραιάς, η Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο και το Κατάκολο, η όχληση και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τη λειτουργία των μηχανών τους είναι έντονη. Κατά τη διάρκεια της παραμονής ενός κρουαζιερόπλοιου στο λιμάνι, οι μηχανές του λειτουργούν κανονικά προκειμένου να παράγουν την απαιτούμενη ηλεκτρική ενέργεια για όλα τα συστήματα του πλοίου. Εκτός από δονήσεις και θόρυβο, προκαλείται μεγάλη περιβαλλοντική επιβάρυνση (εκπομπές CO₂, SO_x και NO_x) στο λιμάνι που κατά κανόνα βρίσκεται πολύ κοντά στον αστικό ιστό της πόλης. Οι εκπομπές NO_x ενός κρουαζιερόπλοιου για 8ωρο ελλιμενισμό ισούνται με αυτές 10.000 αυτοκινήτων που κάνουν την διαδρομή Παρίσι – Βερολίνο.
Είναι απαραίτητες οι επενδύσεις σε λιμενικές υποδομές Onshore Power Supply, που θα επιτρέπουν στα κρουαζιερόπλοια να συνδέονται στο ηλεκτρικό δίκτυο και να αντλούν την απαιτούμενη ενέργεια για τη διάρκεια της παραμονής τους. Ένα τέτοιο σύστημα επιτρέπει στα πλοία να μη λειτουργούν τις μηχανές τους και έτσι επιτυγχάνεται μείωση θορύβου, δονήσεων και εκπομπών (μέχρι και 97%).

- **Logistic Centers**

Η γεωγραφική θέση της χώρας και η ανάπτυξη της εφοδιαστικής αλυσίδας μπορούν να αναδείξουν την Ελλάδα σε ανταγωνιστικό και ποιοτικό διαμετακομιστικό κόμβο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με στόχο την εκμετάλλευση του διερχόμενου φορτίου και την ανάπτυξη σχετικών υποστηρικτικών δραστηριοτήτων.

Βελτιώσεις που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη είναι:

Χρήσεις γης, εκσυγχρονισμός και ολοκλήρωση έργων υποδομής, εκσυγχρονισμός του στόλου οχημάτων, προώθηση επιχειρηματικών πάρκων εθνικής εμβέλειας, δημιουργία πανεπιστημιακών τμημάτων στα logistics.

- **Σιδηροδρομικές υποδομές**

Οι σιδηροδρομικές υποδομές της χώρας, καθώς βρίσκονται και σε διαδικασία ιδιωτικοποίησης και απελευθέρωσης, θα χρειαστούν επενδύσεις για να καταστούν διεθνώς ανταγωνιστικές, αλλά και να υποστηρίξουν την ανάπτυξη της χώρας σε logistics hub. Για τον σκοπό αυτό, θα απαιτηθεί και η απευθείας σιδηροδρομική διασύνδεση όλων των κυρίων λιμένων της χώρας και των βασικών διακομιστικών κέντρων και ο εκσυγχρονισμός και η ανάπτυξη των υποδομών και υπηρεσιών μέσω της ηλεκτροκίνησης σε όλο το μήκος του δικτύου, αλλά και η ψηφιοποίηση του ελέγχου και της διαχείρισης και των on - line υπηρεσιών για τους επιβάτες και τους εμπορικούς πελάτες. Στόχος είναι οι σιδηροδρομικές μεταφορές να καταστούν όχι μόνο ανταγωνιστική υπηρεσία, αλλά και συγκριτικό πλεονέκτημα για τα εγχώρια προϊόντα.

- **Ψηφιοποιημένη βιομηχανία – Industry 4.0**

Η βιομηχανία, ως βασικός πυλώνας της οικονομίας, είναι ένας τομέας που πρέπει να ενισχυθεί και μάλιστα επικεντρωμένα στα είδη επιχειρήσεων που αφορούν στην ελληνική οικονομία, δηλαδή τις μικρομεσαίες βιομηχανίες που απαρτίζουν το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής μας. Σύμφωνα και με τα παγκόσμια δεδομένα, κύριος οδηγός για την ανάπτυξη, αποδοτικότητα και ανταγωνιστικότητα της παραγωγής είναι οι τεχνολογίες του Industry 4.0, η πλήρης αυτοματοποίηση και ψηφιοποίηση της παραγωγής σε όλο το φάσμα της αξιακής αλυσίδας, από τον σχεδιασμό της γραμμής παραγωγής και των ίδιων των προϊόντων μέχρι τον έλεγχο της αλυσίδας παραγωγής, τον έλεγχο ποιότητας και τα logistics, προσφέροντας τη δυνατότητα όχι μόνο μαζικότερης, αλλά και customized παραγωγής. Η τάση αυτή προσφέρει μια μεγάλη ευκαιρία στην ελληνική βιομηχανία να κάνει άλματα και να ανταγωνιστεί διεθνώς σε niche τομείς όπου έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα, κάνοντας τις κατάλληλες επενδύσεις. Παράλληλα, επειδή ενισχύει τη διανεμημένη παραγωγή, όπου μεγάλο μέρος των βιομηχανικών διαδικασιών μπορούν να γίνονται πλέον ψηφιακά, επιτρέπει στην Ελλάδα να διεκδικήσει μερίδιο των επενδύσεων διεθνών εταιρειών, προσφέροντας κατάλληλα κίνητρα και φιλικό προς τις επενδύσεις αυτές περιβάλλον. Η Ιταλία, για παράδειγμα, έχει εστιάσει τις βιομηχανικές επενδύσεις προς αυτήν την κατεύθυνση μέσω του στρατηγικού σχεδίου της Industria 4.0, με το οποίο προσφέρει κίνητρα, όπως υπεραποσβέσεις (140% -250%) για αντίστοιχες επενδύσεις, φορολογικές πιστώσεις για R&D, και κίνητρα για επενδύσεις σε start -ups και καινοτόμες επιχειρήσεις.

Επίλογος: Η αναγκαία προϋπόθεση της μακροοικονομικής και πολιτικής σταθερότητας

Καμία εθνική εκστρατεία προσέλκυσης ξένων επενδύσεων, καμία προσπάθεια εμπέδωσης και επέκτασης της παρουσίας υψηλής ποιότητας πολυεθνικών επιχειρήσεων στη χώρα μας, δεν μπορεί να ευοδωθεί χωρίς το βασικό προαπαιτούμενο της μακροοικονομικής και πολιτικής σταθερότητας.

Οι βαριές οικονομικές ανισορροπίες που οδήγησαν την ελληνική οικονομία στη χρεοκοπία και στα Μνημόνια, παρήγαγαν τη μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική κρίση της μεταπολεμικής περιόδου για τη χώρα μας. Η έξοδος από την κρίση καθυστέρησε δραματικά, οι επιπτώσεις της πολλαπλασιάστηκαν, υπό το βάρος της κοινωνικής και πολιτικής έντασης, που οξύνθηκε κατά την περίοδο 2010-15. Η απουσία κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης στοίχισε βαριά στη χώρα, απομάκρυνε επενδυτές και αποταμιευτές, οδηγώντας σε καθίζηση την οικονομική διαδικασία. Επομένως, η οδυνηρή εμπειρία της κρίσης καταδεικνύει πόσο πολύτιμη είναι η παρουσία συνθηκών μακροοικονομικής και κοινωνικοπολιτικής σταθερότητας, μαζί με την ασφάλεια δικαίου και την αξιοπιστία των θεσμών, για να μπορέσουν οι ξένοι επενδυτές να εμπιστευθούν τη χώρα και το μέλλον της.

Η Ελλάδα βγαίνει από την κρίση, έχοντας διορθώσει τις ανισορροπίες που οδήγησαν σε αυτήν, με μια ευρεία θετική κληρονομιά μεταρρυθμίσεων που η σημασία τους για την αύξηση της παραγωγικότητας θα αναδεικνύεται όλο και περισσότερο όσο η οικονομία προχωρά στην ανάκαμψη. Και, επίσης, με έναν βαθμό πολιτικής σταθερότητας και συναίνεσης των πολιτικών δυνάμεων στον βασικό στρατηγικό προσανατολισμό της χώρας, δηλαδή στις πολιτικές που την κρατούν αγκυρωμένη στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα.

Υπάρχει, επιπλέον, μια ευρύτερη πολιτική συναντίληψη, ως προς την ανάγκη διασφάλισης της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Υπάρχει, επίσης, διάχυτη η κατανόηση για την ανάγκη υιοθέτησης ενός νέου εξωστρεφούς αναπτυξιακού προτύπου, που θα αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας, προσανατολισμένο στην προσέλκυση επενδύσεων, στους εμπορεύσιμους κλάδους και στις εξαγωγές.

Αυτά τα δεδομένα, που παράγουν εγγυήσεις σταθερότητας, μαζί με όλα όσα πρέπει ακόμα να γίνουν, αποτελούν τη βάση για να εξελιχθεί και να αναπτυχθεί η Ελλάδα σε αυτό που οι επιχειρηματικές, κοινωνικές, και πολιτικές δυνάμεις επιθυμούν: δηλαδή μια χώρα υψηλού διεθνούς επενδυτικού ενδιαφέροντος και προορισμού!

Χρυσός Χορηγός:

Χορηγοί:

Με την υποστήριξη της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα

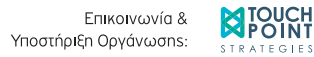
Με την αιγίδα και υποστήριξη των:

Με την ακαδημαϊκή υποστήριξη του:

Χορηγοί επικοινωνίας:

INVEST'GR
ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

www.investgr.eu